

POLICEJNÍ AKADEMIE ČESKÉ REPUBLIKY V PRAZE

Fakulta bezpečnostního managementu

Katedra veřejného práva

**Aktuální problémy koncepcí právní
odpovědnosti**

Diplomová práce

Current problems of concepts of legal responsibility

Master thesis

VEDOUCÍ PRÁCE

doc. JUDr. Jan TRYZNA, Ph.D.

AUTOR PRÁCE

Bc. Lucie VESELÁ

PRAHA

2024

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že předložená práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracovala samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem čerpala, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Ve Střednicích, dne 11. 3. 2024

.....
Bc. Lucie VESELÁ

Poděkování

Na tomto místě bych chtěla poděkovat panu docentu JUDr. Janu Tryznovi, Ph.D. za vedení mé diplomové práce a za jeho cenné rady a připomínky.

Anotace

Práce se zabývá specifickými oblastmi koncepce trestní odpovědnosti právnických osob, jež jsou upraveny v zákoně o trestní odpovědnosti právnických osob. Pro snadnější představu těchto odlišností je v druhé a třetí kapitole komparována s trestní odpovědností osob fyzických podle trestního zákoníku. V první kapitole je zmíněn krátký historický exkurz, jak se trestní odpovědnost právnických osob vyvíjela, který je následován výčtem namítaných důvodů pro a proti zavedení současné koncepce. Druhá kapitola se zabývá předpoklady vzniku trestní odpovědnosti, ve třetí jsou naopak popsány předpoklady jejího zániku. Další pak přibližuje odlišné sankcionování právnických osob. Pátá kapitola nakonec blíže analyzuje vybrané judikaturní závěry Nejvyššího soudu.

Klíčová slova

trestní právo * právnická osoba * trestný čin * zákon o trestní odpovědnosti právnických osob * trestní zákoník * přičitatelnost * fyzická osoba

Annotation

The thesis deals with specific areas of the concept of criminal liability of legal persons, which are regulated in the Act on Criminal Liability of Legal Persons. In order to make it easier to visualize these differences, the second and third chapters are compared with the individual criminal liability under the Criminal Code. The first chapter provides a brief historical excursion into how the criminal liability of legal persons has evolved, followed by an enumeration of the reasons argued for and against the introduction of the current concept. The second chapter deals with the preconditions for the emergence of criminal liability, while the third chapter describes the preconditions for its demise. The next one presents the different sanctioning of legal persons. Finally, the fifth chapter analyses selected case law conclusions of the Supreme Court.

Keywords

criminal law * legal person * crime * Act on Criminal Liability of Legal Persons * Criminal Code * imputability * physical person

Obsah

ÚVOD.....	6
1 SPECIFIKA ZAVEDENÍ KONCEPCE TRESTNÍ ODPOVĚDNOSTI PRÁVNICKÝCH OSOB.....	7
1.1 Důvody uváděné pro a proti zavedení pravé trestní odpovědnosti PO ...	8
2 PŘEDPOKLADY VZNIKU TRESTNÍ ODPOVĚDNOSTI	12
2.1 Trestní odpovědnost fyzických osob	12
2.2 Trestní odpovědnost právnických osob.....	16
2.3 Komparace.....	26
3 PŘEDPOKLADY ZÁNIKU TRESTNÍ ODPOVĚDNOSTI	30
3.1 Zánik trestní odpovědnosti fyzických osob.....	31
3.2 Zánik trestní odpovědnosti právnických osob	35
3.3 Komparace.....	38
4 SANKCIONOVÁNÍ PRÁVNICKÝCH OSOB.....	40
4.1 Tresty	42
4.2 Ochranná opatření	51
5 ANALÝZA VYBRANÉ JUDIKATURY.....	53
5.1 Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 21. 6. 2023	53
5.2 Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 07. 2020	57
5.3 Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. 06. 2018	58
ZÁVĚR	61
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	63

ÚVOD

Vždy byla právním řádem primárně řešena trestní odpovědnost individuálního člověka. V posledních desetiletích byl však zaznamenán vzestup trestné činnosti, na které byly nějakým způsobem angažovány právnické osoby. Začal tak sílit tlak na zakotvení právní úpravy trestní odpovědnosti osob právnických. Ačkoli v České republice existuje účinná úprava trestní odpovědnosti právnických osob již více než 10 let (od roku 2012), jedná se stále o velmi aktuální a diskutované téma. Je to jednak z toho důvodu, že trestní odpovědnost obecně je základním kamenem celého trestního práva vůbec, a jednak také proto, že trestní odpovědnost právnických osob se poměrně vymyká klasickému konceptu individuální trestní odpovědnosti, se kterou se setkáváme u fyzických osob. Autorka si vybrala právě tuto konkrétní koncepci zaměřenou na právnické osoby, jelikož se ve své bakalářské práci věnovala komparaci znaků trestní, správní a občanskoprávní odpovědnosti osob fyzických.

Cílem této diplomové práce je popsat specifickou koncepci trestní odpovědnosti právnických osob, k čemuž má dopomoci též její porovnání s podstatnými znaky trestní odpovědnosti osob fyzických. Měla by posloužit zejména studentům práva, případně každému, kdo by měl zájem proniknout do této problematiky trochu hlouběji. Pro zpracování práce budou stěžejními zdroji zejména příslušné právní předpisy, komentářová literatura a odborné články. Bude proto použita zejména metoda deskriptivní a metoda komparace, ke konci práce pak také analýza judikатурních závěrů.

Tato diplomová práce je rozčleněna do pěti hlavních kapitol. V první kapitole je zmíněn krátký historický exkurz, jak se trestní odpovědnost právnických osob vyvíjela. Následuje výčet důvodů namítaných pro a proti zavedení aktuální koncepce. Nejstěžejnější jsou pravděpodobně druhá a třetí kapitola, které nejdříve popisují a poté komparují prvně předpoklady vzniku a pak též zániku trestní odpovědnosti osob právnických a fyzických. Čtvrtá kapitola přibližuje odlišné sankcionování právnických osob. Poslední kapitola nakonec analyzuje vybrané judikатурní závěry Nejvyššího soudu ČR týkající se této problematiky.

1 SPECIFIKA ZAVEDENÍ KONCEPCE TRESTNÍ ODPOVĚDNOSTI PRÁVNICKÝCH OSOB

Trestní odpovědnost tvoří jeden z úplně nejzákladnějších pilířů fungování společnosti. Kdo se chová protiprávně, musí být náležitě potrestán. Každého pravděpodobně ze všeho nejdříve napadne potrestání konkrétního člověka, který jednal v rozporu s určitou právní normou. České trestní právo jakožto součást evropské kontinentální právní kultury tedy staví primárně na individuální trestní odpovědnosti, která se objevuje již od dob starověkého Říma.

Ve starověku i středověku však nebylo výjimkou ani trestání různých kolektivních entit – obcí, spolků, cechů, společností – například za kacířství, vzpoury či urážky majestátu. Až s příchodem absolutismu zejména v 18. století přišel zásadní zlom. K trestání kolektivních entit docházelo čím dál méně, jelikož klesal význam těchto společenství. Osvícenství též odmítalo kolektivní trestní odpovědnost z důvodu silného zdůrazňování individuality občanů.

I v 19. století se rozšiřovaly názory proti trestní odpovědnosti právnických osob, zejména kvůli jejich fiktivní subjektivitě a nezpůsobilosti vystupovat jako pachatel trestného činu a přijmout účinky trestu. Takovouto koncepci chybějící trestněprávní subjektivity právnických osob rychle akceptovala v podstatě celá evropská trestněprávní nauka, což mělo za následek úplné vymizení tématu kolektivní trestní odpovědnosti z jakékoli diskuze na dlouhé desítky let. V tehdejší době naopak došlo k rozvoji této koncepce v Anglii a v USA, tedy v zemích s dosti odlišnou právní kulturou, která však není pro tuto práci stěžejní.

Nový pohled na právní subjektivitu i odpovědnost právnických osob v Evropě přišel na přelomu 19. a 20. století. Způsobil ho zejména narůstající vliv průmyslových a obchodních společností, které získávaly stále větší ekonomickou a později i politickou sílu. V této době německý profesor Otto von Gierke vypracoval novou koncepci reálné subjektivity, kdy došel k závěru, že nelze pochybovat o tom, že právnické osoby mohou jednat, tedy i projevovat svou vůli, a též nést trestní odpovědnost. V Německu ovšem nenašla jeho myšlenka žádného zastání. I několik dalších snah o prosazení této staro-nové ideji přišlo

v průběhu první poloviny 20. století vniveč. Žádný kontinentální evropský stát až do roku 1976 pravou (viz kap. 1.1) trestní odpovědnost nepřijal.

Vzhledem ke zvyšujícím se potřebám se ale začaly čím dál častěji zavádět speciální předpisy, většinou nižší právní síly (např. vládní nařízení), které upravovaly deliktní odpovědnost právnických osob za přestupky či jinak pojmenované správní delikty, včetně sankcí za ně ukládaných, kdy se většinou jednalo o peněžní pokuty. V předválečném i meziválečném Československu se však ani toto správní trestání právnických osob neprosadilo. První normou, která zmiňovala správní delikt právnické osoby, bylo až vládní nařízení z roku 1954 o provozu na silnicích. Postupně se takové předpisy začaly objevovat v různých sférách veřejné správy jako je energetika nebo lesní hospodářství a jejich počet poměrně rychle stoupal. V téměř sto procentní většině případů se u správních deliktů právnických osob jedná o absolutní objektivní odpovědnost, tedy u nich není vyžadováno zavinění a není zde možnost liberace. Obdobný vývoj správního trestání právnických osob jako v České republice se odehrával i v ostatních evropských zemích.¹

1.1 Důvody uváděné pro a proti zavedení pravé trestní odpovědnosti PO

Jelínek uvádí, že „v rámci kontinentálního právního okruhu můžeme rozlišovat tři možné koncepce deliktní odpovědnosti právnických osob (...), a to tzv. pravou trestní odpovědnost, tzv. nepravou trestní odpovědnost a jiný způsob regulace protiprávní činnosti právnických osob.“² Tento jiný způsob však musí zároveň splňovat kritérium dané z mezinárodních závazků a doporučení, a sice aby jim byly ukládány dostatečně „účinné, přiměřené a odstrašující sankce“³. V případě pravé trestní odpovědnosti je její úprava obsažena v trestním zákoně nebo ve zvláštním zákoně věnovanému přímo právnickým osobám. V České republice je tímto zvláštním zákonem zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti

¹ Zpracováno podle: ŠÁMAL, Pavel. *Trestní odpovědnost právnických osob: komentář*. 2. vydání. Beckova edice komentované zákony. V Praze: C.H. Beck, 2018. Str. XXIII – XXXIII. ISBN 978-80-7400-592-3.

² JELÍNEK, Jiří. *Trestní odpovědnost právnických osob v České republice: problémy a perspektivy*. Teoretik. Praha: Leges, 2019. Str. 175. ISBN 978-80-7502-351-3.

³ Tamtéž.

právnických osob a řízení proti nim (zkráceně TOPO).⁴ Ten je jako tzv. vedlejší trestní zákon ve vztahu speciality k trestnímu zákoníku. Pokud tedy něco není upraveno v zákoně o TOPO, platí ustanovení trestního zákoníku.⁵

Na druhé straně nepravá TOPO si ponechává individuální trestní odpovědnost fyzické osoby, avšak právnické osobě mohou být uloženy trestní sankce, i když v žádném zákoně není její trestní odpovědnost přímo upravena. Musí se ovšem prokázat, že se tato právnická osoba nějak podílela na trestné činnosti fyzické osoby. U tohoto modelu hrozí nebezpečí, že daná konkrétní fyzická osoba, která jednala protiprávně, nebude dopadena, což bude mít za následek nemožnost uznat vinnou ani předmětnou právnickou osobu. Navíc je právnická osoba v konceptu nepravé trestní odpovědnosti „pouze“ v postavení zúčastněné osoby, která má výrazně slabší procesní postavení a tím pádem i práva.⁶

Šámal pro zavedení pravé trestní odpovědnosti uvádí například argument, že „odpovědnost právnických osob ve sféře jejich činnosti je ve skutečnosti často větší než odpovědnost fyzických osob.“⁷ Je to z toho důvodu, že právnické osoby mají větší rozsah práv a povinností i faktickou moc, a navíc z protiprávního jednání obvykle víc těží. Nutno dodat, že ze svého postavení také mají lepší možnost ovlivnit chod událostí uvnitř sebe.

Dalším Šámalovým argumentem je skutečnost, že zavedení trestněprávního postihu a sankcí pro právnické osoby bude mít větší účinek na ně samotné, ale i na zbytek společnosti. V případě správního trestání totiž nejsou k dispozici takové nástroje jako je třeba trest uveřejnění rozsudku, což má pro takto potrestanou právnickou osobu často obrovský dopad v jejím konkurenčním prostředí.⁸

⁴ Zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim v posledním znění

⁵ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník v posledním znění

⁶ Zpracováno podle: JELÍNEK, Jiří. *Trestní odpovědnost právnických osob v České republice: problémy a perspektivy*. Teoretik. Praha: Leges, 2019. Str. 175 – 177. ISBN 978-80-7502-351-3.

⁷ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní odpovědnost právnických osob: komentář*. 2. vydání. Beckova edice komentované zákony. V Praze: C.H. Beck, 2018. Str. XXXIV. ISBN 978-80-7400-592-3.

⁸ Zpracováno podle: ŠÁMAL, Pavel. *Trestní odpovědnost právnických osob: komentář*. 2. vydání. Beckova edice komentované zákony. V Praze: C.H. Beck, 2018. Str. XXXV. ISBN 978-80-7400-592-3.

Jelínek již v roce 2007 přišel s jedním z důvodů pro zavedení pravé trestní odpovědnosti, kterým bylo upozornění na množící se mezinárodní doporučení a závazky, jelikož v té době začalo docházet ke zvyšování počtu zemí pevninské Evropy, které zaváděly v té či oné míře vnitrostátní úpravu trestní odpovědnosti právnických osob. Česká republika by se tak podle něho také měla připojit do tohoto vývojového proudu.

Stejný autor rovněž poukázal na nedostatečnou propracovanost jiných řízení, než je řízení trestní. Trestní řízení totiž na rozdíl od správního umožňuje nejširší uplatnění procesních práv obviněného, stejně tak jako škálu možných důkazních prostředků, což mj. vede k lepšímu a objektivnějšímu objasnění skutku. V trestním řízení se také více dbá na práva osob poškozených protiprávním jednáním PO, zejména poskytuje větší záruku uplatnění práva na náhradu škody.⁹

Jak již zaznělo u Šámalových argumentů, právnické osoby mají větší moc, a tudíž i lepší možnost kontroly nad svými zaměstnanci alias fyzickými osobami. I z tohoto důvodu mají být za případné protiprávní jednání trestně odpovědné, aby byly nuceny neustále vykonávat náležitý dohled nad dodržováním pořádku. Při zjišťování subjektu trestní odpovědnost může také někdy docházet k problémům s individualizací konkrétní fyzické osoby, jež zavinila protiprávní jednání v rámci činnosti právnické osoby, zvláště pokud se na spáchaný trestný čin přijde až po delší době.¹⁰

Hojné jsou i důvody uváděné proti zavedení pravé trestní odpovědnosti právnických osob:

Šámal zmiňuje skutečnost, že právnické osoby jsou fiktivního rázu bez reálného podkladu. Díky tomu je vyloučeno, aby mohly být pachateli trestného činu. V dnešní zejména hospodářské sféře je ale jasně patrné, že prim hrají právě právnické osoby, které mají obrovskou moc. S fiktivní podstatou PO souvisí další argument proti, a to ten, že tyto osoby nemohou jednat v trestněprávním smyslu. Mohou za ně tedy jednat jedině osoby fyzické, a tudíž lze zůstat pouze u výlučné

⁹ Zpracováno podle: JELÍNEK, Jiří. Potřebujeme trestní odpovědnost právnických osob? *Karlovarská právní revue*. 2007, roč. 3, č. 4, s. 16-19. ISSN 1801-2191.

¹⁰ Zpracováno podle: KOUDELKA, Ladislav. Trestní odpovědnost právnických osob – stručná charakteristika institutu a jeho základy. *Trestní právo*. 2017, roč. 8, č. 4, s. 32. ISSN 1211-2860.

individuální trestní odpovědnosti fyzických osob. I u těch dnešní trestní právo ale zná určité formy přičítání cizího jednání, např. trestná součinnost ve formě účastenství.

Dále bývají nejčastěji opakovanými důvody přetíženost soudů a upozornění, že trestní právo je prvkem ultima ratio, tudíž naprosto postačuje dosud uplatňované správní řízení a sankcionování, které je efektivnější a hospodárnější. Řízení před soudem také často trvá velmi dlouhou dobu a je nákladnější.¹¹

Ve společnosti také občas rezonuje negativní dopad trestu na nevinné fyzické osoby, které se na deliktním jednání právnické osoby nijak nepodílely. Vystává tedy argument, že je v tomto ohledu trestání právnických osob nespravedlivé, protože zakládá určitou kolektivní vinu. Nespravedlnost je spatřována také tehdy, pokud se v době od spáchání trestného činu do jeho potrestání vymění např. vedení takového společenství. Stejně tak může mít trestněprávní sankce pro právnickou osobu dopad i na věřitele či akcionáře. Proti tomu lze ovšem namítnout, že podobné nežádoucí dopady na nevinné lidi často mívá i správní trestání, případně trest uložený fyzické osobě.¹²

¹¹ Zpracováno podle: ŠÁMAL, Pavel. *Trestní odpovědnost právnických osob: komentář*. 2. vydání. Beckova edice komentované zákony. V Praze: C.H. Beck, 2018. Str. XXXVII – XXXIX. ISBN 978-80-7400-592-3.

¹² Zpracováno podle: JELÍNEK, Jiří. Potřebujeme trestní odpovědnost právnických osob? *Karlovarská právní revue*. 2007, roč. 3, č. 4, s. 23. ISSN 1801-2191.

2 PŘEDPOKLADY VZNIKU TRESTNÍ ODPOVĚDNOSTI

2.1 Trestní odpovědnost fyzických osob

Vzhledem k faktu, že trestní právo spadá do oblasti práva veřejného, vystupuje na jedné straně odpovědnostního vztahu pachatel trestného činu a na druhé straně stát, který má zájem na spravedlivém potrestání delikventa. Po spáchání trestného činu vzniká povinnost strpět sankci, kterou stanovuje trestní zákoník,¹³ potažmo zákon o soudnictví ve věcech mládeže.¹⁴ Ten ovšem není pro tuto práci předmětný, jelikož pouze upravuje jako *lex specialis* hmotněprávní a procesněprávní specifika pro mladistvé pachatele.

Trestní zákoník definuje v § 13 odst. 1 trestný čin jako „*protiprávní čin, který trestní zákon označuje za trestný a který vykazuje znaky uvedené v takovém zákoně.*“¹⁵ Těmito znaky jsou myšleny tzv. obecné zákonné znaky trestného činu, kterými jsou věk a přičetnost. Dále musí být naplněny typové znaky skutkové podstaty trestného činu, jimiž jsou subjekt, subjektivní stránka, objekt a objektivní stránka. Důležitým znakem je také samotná protiprávnost činu, kdy se jedná o rozpor s kteroukoli právní normou, nikoli pouze tou z oblasti trestního práva. Přísnost formálního pojetí trestného činu zmírňuje hledisko společenské škodlivosti jakožto materiální korektiv, což souvisí se zásadou subsidiarity trestní represe. Tato zásada je popsána v § 12 odst. 2 trestního zákoníku takto: „*Trestní odpovědnost pachatele a trestněprávní důsledky s ní spojené lze uplatnit jen v případech společensky škodlivých, ve kterých nepostačuje uplatnění odpovědnosti podle jiného právního předpisu.*“¹⁶

Co se týče věku, pachatel musí mít během páchaní trestné činnosti dovršeno alespoň 15 let, protože trestní zákoník v § 25 negativně popisuje vznik trestní odpovědnosti následovně: „*Kdo v době spáchání činu nedovršil patnáctý rok svého věku, není trestně odpovědný.*“¹⁷ Ovšem ani po dovršení 15. roku věku

¹³ Zákon č. 40/2009 Sb., *trestní zákoník* v posledním znění

¹⁴ Zákon č. 218/2003 Sb., *o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže)* v posledním znění

¹⁵ Zákon č. 40/2009 Sb., *trestní zákoník* v posledním znění

¹⁶ Tamtéž.

¹⁷ Tamtéž.

nevzniká hned plná trestní odpovědnost, nýbrž odpovědnost relativní. S touto koncepcí přišel zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Teprve až den po 18. narozeninách nastává plná trestní odpovědnost fyzických osob. Trestní zákoník také používá ve vícero ustanoveních pojem „pachatel ve věku blízkém mladistvým,“ který však není nikde blíže specifikován, tudíž bývá ponechán vždy na úvaze soudu.

Hned v dalším ustanovení se trestní zákoník vyjadřuje k institutu přičetnosti, a to znovu negativně takto: *„Kdo pro duševní poruchu v době spáchání činu nemohl rozpoznat jeho protiprávnost nebo ovládat své jednání, není za tento čin trestně odpovědný.“*¹⁸ Pokud jsou zmíněné ovládací a rozpoznávací schopnosti pouze podstatně sníženy, hovoří aktuální trestní zákoník v § 27 o tzv. zmenšené přičetnosti, která pořád trestní odpovědnost alespoň v zúženém rozsahu zakládá. Je nutné uvést, že se musí jednat o nepřičetnost pachatelem nezaviněnou, jinak k vyloučení trestní odpovědnosti nedojde.

Subjektem trestného činu bývá zamýšlen jeho pachatel, ačkoli tyto dva pojmy nejsou zcela shodné. U subjektu se zjišťuje, zda je obecný, konkrétní či speciální. Když skutková podstata hovoří o subjektu obecném, může být pachatelem kdokoli, u subjektu konkrétního je již požadavek, aby měl pachatel určitou zvláštní vlastnost, a konečně u subjektu speciálního je vyžadováno pachatelovo zvláštní postavení. Pachatel musí pro naplnění trestní odpovědnosti zákonitě splňovat obecné podmínky, tedy být starší 15 let a jednat při páchání trestného činu přičetně. Je nutné zmínit, že pokud se jedná o mladistvého, tedy o osobu, která sice dovršila věk 15 let, ale dosud nenabyla zletilosti, k požadavku přičetnosti a dostatečného věku se ještě přidává dostatečná rozumová a mravní vyspělost. Osobu pachatele definuje trestní zákoník v § 22 odst. 1 jako někoho, *„kdo svým jednáním naplnil znaky skutkové podstaty trestného činu nebo jeho pokusu či přípravy, je-li trestná.“*¹⁹ Odst. 2 dále hovoří o tzv. nepřímém pachateli, který za sebe pro spáchání trestného činu použije jinou, trestně neodpovědnou osobu. Z uvedeného plyne, že pojem „subjekt“ je pojmem spíše teoretickým,

¹⁸ Zákon č. 40/2009 Sb., *trestní zákoník* v posledním znění.

¹⁹ Tamtéž.

který je znakem skutkové podstaty a je možné podle něho určitým způsobem odlišit jednotlivé trestné činy.

Subjektivní stránka charakterizuje psychický vztah pachatele k trestnému činu. Jejím jediným obligatorním znakem je zavinění. Jedná se o institut velice zásadní pro trestní právo, jelikož trestní odpovědnost je postavena na odpovědnosti za zaviněné jednání. Proto je také odpovědností subjektivní, nikoli objektivní. Zavinění je tvořeno dvěma složkami, a to složkou vůle a složkou vědění. Podle toho, zda jsou při jednání pachatele přítomny obě tyto složky nebo ne, se pak zavinění rozlišuje na úmyslné a nedbalostní. Podle § 13 odst. 2 je „*k trestní odpovědnosti za trestný čin třeba úmyslného zavinění, nestanoví-li trestní zákon výslovně, že postačí zavinění z nedbalosti.*“²⁰ Zavinění se musí vztahovat na všechny znaky skutkové podstaty a je potřeba ho vždy dokázat. Fakultativními znaky subjektivní stránky trestného činu jsou pohnutka a cíl.²¹

Objekt trestného činu není trestním zákoníkem výslovně nikde používán, vymezuje ho pouze nauka. Je to souhrnný název pro společenské zájmy a hodnoty, které jsou chráněné trestním právem. Jedná se tedy pouze o ty naprosto nejzásadnější zájmy jako je např. lidský život, majetek nebo veřejný pořádek. Obvykle míří trestné činy proti jednomu objektu, některé jich ale mohou mít i víc. V takovém případě záleží, zda musí být pro vznik trestní odpovědnosti daným činem porušeny nebo ohroženy všechny objekty (kumulativně) nebo postačí jeden z nich (alternativně). S objektem bývá někdy mylně zaměňován pojem předmětu útoku. Předmětem útoku je konkrétní osoba nebo věc, na kterou pachatel fakticky útočí. Většinou bývá hmotný, ale není vyloučena ani povaha nehmotná (např. data v počítačovém systému).

Posledním obligatorním znakem skutkové podstaty trestného činu je objektivní stránka. Ta popisuje v podstatě projev trestného činu navenek. Má tři obligatorní znaky, kterými jsou jednání, následek a mezi nimi musí být příčinná souvislost.

²⁰ Zákon č. 40/2009 Sb., *trestní zákoník* v posledním znění

²¹ Zpracováno podle: JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 7. aktualizované a doplněné vydání. Student (Leges). Praha: Leges, 2019. S. 135 – 138, 212, 221 – 233, 254. ISBN 978-80-7502-380-3.

Fakultativními znaky jsou pak místo, čas a způsob spáchání činu, použitý prostředek a účinek neboli změna na předmětu útoku (např. smrt).

Nejzásadnější složkou objektivní stránky je jednání. „*Jednáním se rozumí projev vůle člověka ve vnějším světě za účelem dosažení určitého cíle.*“²² Skládá se ze složky vnitřní – vůle – a složky vnější – projevu vůle navenek. Může mít buď formu konání (komisivní jednání), anebo opomenutí (omisivní jednání). Při konání musí fyzická osoba jednat aktivně, být v pohybu. Při opomenutí se naopak musí aktivity zdržet.

Jednáním vzniká následek. Následek je úzce spjat s objektem trestného činu, neboť je jeho ohrožením nebo porušením. Hraje důležitou roli při určování společenské škodlivosti činu a vůbec jeho závažnosti jako takové. I proto trestní zákoník používá pro určitým způsobem „kvalifikovaný následek“ několik různých přídavných jmen – těžší, škodlivý, zvláště závažný a zvláště těžký a těžko napravitelný následek. Tyto následky zpravidla znamenají přitěžující okolnost, škodlivý následek je pak užíván v souvislosti s účinnou lítostí jakožto jednou z možností zániku trestní odpovědnosti. Zejména u majetkových a hospodářských trestných činů je následek vyjádřen ve formě výše způsobené škody.

Aby předmětné jednání a způsobený následek byly trestněprávně relevantní, musí mezi nimi existovat příčinná souvislost neboli kauzální nexus. Tento obligatorní znak dokazuje, že konkrétní osoba svým jednáním opravdu způsobila vzniklý následek. Existence příčinné souvislosti mezi jednáním a následkem se určuje primárně podle tzv. teorie podmínky. Podle této teorie je nutné „*považovat za příčinu jakoukoli podmínku, bez které by určitý jev nenastal, resp. by nastal jiným způsobem.*“²³ Je evidentní, že tato teorie by samostatně byla dosti přísná, a proto musí být usměrňována. K tomu slouží např. zásada umělé izolace jevů, která podle napovídajícího názvu určuje pouze trestněprávně relevantní skutečnosti vztahující se bezprostředně ke konkrétnímu trestnému činu. Další zásadou je gradace příčinné souvislosti, která po zúžení příčin umělou izolací jevů určí míru významu každé z nich pro způsobení daného následku.

²² BORČEVSKÝ, Pavel. *Trestní právo hmotné v otázkách a odpovědích*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2021. S. 78. ISBN 978-80-7380-866-2.

²³ Tamtéž. S. 84.

Vedle popsaných teorií a zásad pomáhá specifikovat příčinnou souvislost ještě tzv. teorie přetržení příčinné souvislosti nebo zásada zaviněné kauzality.²⁴

2.2 Trestní odpovědnost právnických osob

Zákon o TOPO nepřichází s vlastní definicí právnických osob. Řídí se tak obecným vymezením občanského zákoníku, který konkrétně v § 20 říká, že právnická osoba je „organizovaný útvar, o kterém zákon stanoví, že má právní osobnost, nebo jehož právní osobnost zákon uzná. Právnická osoba může bez zřetele na předmět své činnosti mít práva a povinnosti, které se slučují s její právní povahou.“²⁵ Občanský zákoník dále rozlišuje právnické osoby na korporace, kam patří spolky, obchodní společnosti a družstva, poté na fundace, kam spadají nadace a nadační fondy, a nakonec ústavy. Existují i tzv. veřejnoprávní právnické osoby, kterými jsou územně samosprávné celky alias obce, kraje a hlavní město Praha. Tyto jsou ale podle § 6 odst. 1 zákona o TOPO při výkonu veřejné moci, tedy přenesené působnosti, vyloučeny z trestní odpovědnosti. Také Česká republika jako stát je považována za právnickou osobu veřejného práva, která je vyloučena z trestní odpovědnosti dokonce v celém rozsahu. V podstatě se tedy v § 6 zákona o TOPO jedná o projev negativní zásady personality. Fenyk dovozuje, že stejně tak budou z trestní odpovědnosti vyloučeny ostatní státy a také všechny veřejnoprávní mezinárodní organizace, pokud to o nich stanoví mezinárodní smlouva, kterou je Česká republika vázána.²⁶

Od roku 2016 je v § 7 zákona o TOPO uveden negativní výčet přečinů a zločinů, kterých se právnická osoba nemůže dopustit. Obecně platí, že společnosti mohou být trestně odpovědné pouze za trestné činy, jejichž skutkové podstaty jsou uvedeny ve zvláštní části trestního zákoníku. Zákon o TOPO tedy nevytváří žádné speciální skutkové podstaty odlišné od těch v trestním zákoníku. Stejně jako u osob fyzických se i zde dělí trestné činy na přečiny a zločiny s podkategorií zvláště závažných zločinů. Již zmíněný negativní výčet tvoří zejména vlastnoruční

²⁴ Zpracováno podle: BORČEVSKÝ, Pavel. *Trestní právo hmotné v otázkách a odpovědích*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2021. S. 72-90. ISBN 978-80-7380-866-2.

²⁵ Zákon č. 89/2012 Sb., *občanský zákoník* v posledním znění

²⁶ FENYK, Jaroslav. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim: komentář*. 2., podstatně přepracované a doplněné vydání. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). Praha: Wolters Kluwer, 2018. S. 25. ISBN 978-80-7552-965-7.

skutky, které z logiky věci nemohou právnické osoby spáchat (např. vražda novorozeného dítěte matkou), dále pak trestné činy vojenské a proti branné povinnosti, kde je vyžadován subjekt speciální. I případná trestná součinnost k těmto vyjmenovaným trestným činům je z odpovědnosti vyloučena. Šámal uvádí, že touto novelizací došlo v podstatě k zavedení generální trestní odpovědnosti právnických osob.²⁷

Asi nejstěžejnějším ustanovením pro koncepci trestní odpovědnosti právnických osob je to uvedené v § 8 zákona o TOPO. Ze všeho nejdříve je potřeba zmínit, že se zde nepředpokládá na rozdíl třeba od správního práva vznik tzv. objektivní trestní odpovědnosti právnických osob, tudíž se musí vždy jednat o odpovědnost za zavinění, tedy subjektivní trestní odpovědnost. Také je nutné si uvědomit, že podle znění občanského zákoníku za právnickou osobu jedná její statutární orgán nebo jeho člen jakožto její zástupce, tudíž že právnická osoba není sama o sobě svéprávná. Vzhledem k tomu, že za právnickou osobu tedy jedná pokaždé někdo další, nelze se řídit ustanoveními trestního zákoníku o zavinění. Vznikl proto specifický institut tzv. přičitatelnosti. Jedná se o „zvláštní vztah“ mezi právnickou a fyzickou osobou za ni jednajícím, jelikož *„znaky skutkové podstaty trestného činu právnické osoby jsou odvozeny od konkrétní osoby fyzické.“*²⁸

Z ustanovení § 8 odst. 1 lze vyčíst podobné formální znaky skutkové podstaty trestného činu PO jako uvádí trestní zákoník. Prvním je znak protiprávnosti, jenž vychází z obecného znění definice trestného činu v § 13 odst. 1 trestního zákoníku. Musí se tedy jednat o činy, které poškozují či ohrožují zájmy společnosti v takové míře, aby se na ně vztahovalo trestní právo jako prostředek ultima ratio. Opět může dojít k porušení kterékoli normy, nejen té z oblasti trestního práva.²⁹ Stejně jako u osob fyzických musí být naplněny čtyři typové znaky skutkové podstaty, kterými jsou objekt, objektivní stránka, subjekt a subjektivní stránka.

²⁷ JELÍNEK, Jiří. *Ještě k rozsahu kriminalizace jednání právnických osob*. Online. Bulletin advokacie. 30. 04. 2017. [cit. 21. 01. 2024]. Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/jeste-k-rozsahu-kriminalizace-jednani-pravnickych-osob>

²⁸ FENYK, Jaroslav. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim: komentář*. 2., podstatně přepracované a doplněné vydání. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). Praha: Wolters Kluwer, 2018. S. 36. ISBN 978-80-7552-965-7.

²⁹ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní odpovědnost právnické osoby založená na přičitatelnosti trestného činu*. Online. Bulletin advokacie. 01. 12. 2016. [cit. 21. 01. 2024]. Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/trestni-odpovednost-pravnicke-osoby-zalozena-na-pricitatelnosti-trestneho-cinu>

Zákonem chráněný zájem neboli objekt trestných činů negativně vymezených v § 7 (viz výše) se v podstatě neliší od objektů trestných činů osob fyzických. Stále se může jednat například o ochranu životního prostředí, dodržování pravidel hospodářské soutěže nebo spravedlivý výkon pravomoci orgánu veřejné moci nebo úřední osoby.

Objektivní stránka už se ale od původní konstrukce u fyzických osob liší. Obsahuje obvyklé znaky skutkových podstat, které mohou být podle § 7 naplněny i právnickými osobami. Navíc je tu ale požadován alespoň jeden dá se říci speciální objektivní znak, a to ten, že čin musí být spáchán buď v zájmu předmětné právnické osoby, anebo v rámci její činnosti. „*Protiprávní čin je spáchán v zájmu právnické osoby, má-li z něho právnická osoba buď majetkový prospěch, nebo jakýkoliv nemajetkový prospěch či získá-li jakoukoliv výhodu. V zájmu právnické osoby je i takové jednání, které zlepšuje postavení společníků či jiných osob ve společnosti, a to včetně jejich zaměstnanců.*“³⁰ Pokud dojde ke spáchání trestného činu v rámci činnosti PO, znamená to jednání v rámci předmětu její činnosti, jak je stanovena v konkrétním rejstříku, stanovách apod., nebo při provozních či jiných činnostech. Dá se dovodit, že pokud by trestný čin byl spáchán v rámci činnosti právnické osoby, ale zároveň by byl spáchán na její úkor, tedy evidentně proti jejím zájmům, nedá se zde zakládat trestní odpovědnost právnické osoby a půjde tedy čistě o odpovědnost osoby fyzické. Je tedy evidentní, že zmíněné dva speciální formální objektivní znaky plynoucí z první věty § 8 odst. 1 zákona o TOPO musí být v praxi splněny kumulativně, ačkoli zde zákonodárce využil alternativně znějící spojku „nebo“.³¹

Kontroverzně je v příslušné právní úpravě pojat subjekt trestného činu. Sám název zákona již napovídá, že subjektem musí být pouze právnická osoba. Podle občanského zákoníku ovšem právnická osoba v žádném případě samostatně jednat nemůže, protože jí není přiznána svéprávnost. Z tohoto důvodu je jí vždy přičítáno jednání jiného subjektu, kterým je osoba fyzická.

³⁰ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 24. 11. 2015, sp. zn. 8 Tdo 627/2015. Online. [cit. 21. 01. 2024]. Dostupné z: <https://sbirka.n soud.cz/sbirka/7316/>

³¹ Zpracováno podle: FENYK, Jaroslav. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim: komentář*. 2., podstatně přepracované a doplněné vydání. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). Praha: Wolters Kluwer, 2018. S. 37-38. ISBN 978-80-7552-965-7.

Zákon o TOPO v prvním odstavci § 8 taxativně vyjmenovává konkrétní fyzické osoby, které musí jednat za příslušnou právnickou osobu, aby tato mohla být způsobilým subjektem trestného činu:

„a) statutární orgán nebo člen statutárního orgánu, anebo jiná osoba ve vedoucím postavení v rámci právnické osoby, která je oprávněna jménem nebo za právnickou osobu jednat,

b) osoba ve vedoucím postavení v rámci právnické osoby, která u této právnické osoby vykonává řídicí nebo kontrolní činnost, i když není osobou uvedenou v písmenu a),

c) ten, kdo vykonává rozhodující vliv na řízení této právnické osoby, jestliže jeho jednání bylo alespoň jednou z podmínek vzniku následku zakládajícího trestní odpovědnost právnické osoby, nebo

d) zaměstnanec nebo osoba v obdobném postavení (dále jen „zaměstnanec“) při plnění pracovních úkolů, i když není osobou uvedenou v písmenech a) až c), jestliže jí ho lze přičítat podle odstavce 2.“³²

V takovémto případě teorie dovozuje, že primárním subjektem je zde samotná právnická osoba, sekundárním subjektem fyzická osoba nebo osoby tvořící její statutární orgán, osoba ve vedoucím postavení, případně osoba mající rozhodující vliv na řízení dané právnické osoby podle písm. a) až c), a nakonec subjektem terciárním bude osoba zaměstnance takové právnické osoby.³³ Tyto osoby mohou jednat nejen samostatně, ale též společně, kdy jejich jednání může až v souhrnu naplnit znaky trestného činu. Nezáleží, zda takové úkony budou provádět postupně či současně.³⁴

Fyzické osoby uvedené pod písm. a) a b) jsou poměrně dobře představitelné. Hůře na tom může být osoba skrývající se pod poměrně nejasným vyjádřením písm. c).

³² Zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim v posledním znění

³³ FENYK, Jaroslav. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim: komentář*. 2., podstatně přepracované a doplněné vydání. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). Praha: Wolters Kluwer, 2018. S. 40. ISBN 978-80-7552-965-7.

³⁴ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní odpovědnost právnické osoby založená na přičitatelnosti trestného činu*. Online. Bulletin advokacie. 01. 12. 2016. [cit. 22. 01. 2024]. Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/trestni-odpovednost-pravnicke-osoby-zalozena-na-pricitatelnosti-trestneho-cinu>

Zde zákonodárce mířil na osoby vyskytující se mimo danou právnickou osobu. Může se jednat například o člověka, který má úzký osobní vztah s někým ze členů statutárního orgánu, nebo majitele právnické osoby, který není zároveň jejím statutárním orgánem. Rozhodující vliv na sebe mohou vykonávat i obchodní korporace navzájem (např. v rámci koncernu). *„Rozhodujícím vlivem na řízení lze rozumět takový stav, kdy o zásadních otázkách řízení není fakticky rozhodováno statutárním nebo výkonným orgánem právnické osoby, ale někým jiným.“*³⁵

Právnické osobě je podle písm. d) přičítáno i jednání jejího zaměstnance nebo osoby v obdobném postavení, jestliže to je možné podle § 8 odst. 2 (viz dále). Zaměstnanec se ale musí dopustit protiprávního jednání výhradně při plnění pracovních povinností. Nezáleží tu, zda k tomu dojde v místě pracoviště nebo mimo něj, např. na pracovní cestě. Toto ustanovení se týká jak řadových, tak i vedoucích zaměstnanců, stejně tak jako zaměstnanců státních a jejich představených. Osobou v podobném postavení jako je postavení zaměstnance pak zákon o TOPO zamýšlí ty, které se prakticky chovají jako zaměstnanci, ale přitom reálně nemají s danou právnickou osobou uzavřen žádný druh pracovní smlouvy či dohody.³⁶

Ustanovení § 8 odst. 2 písm. b) ještě blíže specifikuje komisivní a omisivní objektivní podmínky ve vztahu k přičitatelnosti jednání zaměstnance právnické osobě, které musí být alternativně splněny. *„Právnické osobě lze přičítat spáchání trestného činu uvedeného v § 7, jestliže byl spáchán*

a) jednáním orgánů právnické osoby nebo osob uvedených v odstavci 1 písm. a) až c), nebo

b) zaměstnancem uvedeným v odstavci 1 písm. d) na podkladě rozhodnutí, schválení nebo pokynu orgánů právnické osoby nebo osob uvedených v odstavci 1 písm. a) až c) anebo proto, že orgány právnické osoby nebo osoby uvedené v odstavci 1 písm. a) až c) neprovedly taková opatření, která měly provést podle jiného právního předpisu nebo která po nich lze spravedlivě požadovat, zejména

³⁵ FENYK, Jaroslav. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim: komentář*. 2., podstatně přepracované a doplněné vydání. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). Praha: Wolters Kluwer, 2018. S. 48. ISBN 978-80-7552-965-7.

³⁶ Zpracováno podle: Tamtéž. S. 46 – 51.

*neprovedly povinnou nebo potřebnou kontrolu nad činností zaměstnanců nebo jiných osob, jimž jsou nadřizeny, anebo neučinily nezbytná opatření k zamezení nebo odvrácení následků spáchaného trestného činu.*³⁷

Komisivními podmínkami je zde myšleno rozhodnutí, schválení nebo pokyn osob uvedených v § 8 odst. 1 písm. a) až c). Zaměstnancův pocit nutnosti splnit takové rozhodnutí, schválení či pokyn může dost oslabit jeho vůli, která může v některých případech až zcela vymizet. V takovém případě je fyzická osoba odpovědná za nedbalostní jednání, ovšem právnické osobě může být i přesto přičítána úmyslná forma zavinění.

Omisivní podmínky pak tvoří zbývající znění § 8 odst. 2 písm. b). Obecně lze říci, že orgány právnické osoby by měly vždy postupovat s péčí řádného hospodáře. Mají zejména povinnost jednat loajálně, pečlivě a vždy uplatňovat potřebné znalosti. Rozhodně by také měly dodržovat zákony a další právní předpisy, zavádět a uplatňovat dostatečné kontrolní mechanismy a aplikovat vhodná preventivní, detekční a reaktivní opatření vůči pracovním činnostem svých zaměstnanců.³⁸

Zavinění se jakožto obligatorní znak subjektivní stránky trestného činu bude u právnické osoby dokazovat pouze nepřímou podle úmyslného či nedbalostního zavinění osob fyzických, které za ni jednaly. Je to z důvodu její fiktivnosti, jež jí nepřiznává vlastní vůli, kterou tudíž pak nemůže sama ani projevovat v okolním světě. V případě zaměstnanců podle § 8 odst. 2 písm. d) půjde o tzv. kumulativní subjektivní stránku, jelikož zaměstnanec bude zaviněně jednat na podkladě zaviněného protiprávního rozhodnutí, schválení či pokynu některé z osob pod písm. a) až c).³⁹

V ustanovení § 8 odst. 3 je vymezeno jedno z elementárních pravidel týkající se vztahu odpovědností jednotlivých subjektů, jak byly rozděleny a popsány výše.

³⁷ Zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim v posledním znění

³⁸ Zpracováno podle: FENYK, Jaroslav. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim: komentář*. 2., podstatně přepracované a doplněné vydání. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). Praha: Wolters Kluwer, 2018. S. 52 – 54. ISBN 978-80-7552-965-7.

³⁹ FENYK, Jaroslav. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim: komentář*. 2., podstatně přepracované a doplněné vydání. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). Praha: Wolters Kluwer, 2018. S. 39. ISBN 978-80-7552-965-7.

„Trestní odpovědnosti právnické osoby nebrání, nepodaří-li se zjistit, která konkrétní fyzická osoba jednala způsobem uvedeným v odstavcích 1 a 2.“⁴⁰ Zde se zákonodárce snaží trochu ulehčit postup orgánům činným v trestním řízení, jelikož vlastně říká, že právnická osoba jako primární subjekt bude pořád trestně odpovědná, i když se nepodaří individuálně určit subjekt sekundární, případně terciární. Toto dokazování do té doby totiž při vyšetřování působilo často značné potíže. Na druhou stranu, pokud bude absentovat tento fakticky jednající pachatel, může to být pro orgány činné v trestním řízení také problematické. Pořád ale musí být dostatečně zjištěn skutkový stav věci, aby bylo možné dojít ke spolehlivému závěru, že protiprávní čin spáchala v zájmu nebo v rámci činnosti právnické osoby určitá, ač neznámá, fyzická osoba za splnění dalších podmínek stanovených zákonem o TOPO.

Následující odstavec § 8 se snaží řešit další případy, které stále budou zakládat právnické osobě trestní odpovědnost:

„Ustanovení odstavců 1 a 2 se užijí i tehdy, jestliže

- a) k jednání uvedenému v odstavcích 1 a 2 došlo před vznikem právnické osoby,*
- b) právnická osoba vznikla, ale soud rozhodl o neplatnosti právnické osoby,*
- c) právní úkon, který měl založit oprávnění k jednání za právnickou osobu, je neplatný nebo neúčinný, nebo*
- d) jednající fyzická osoba není za takový trestný čin trestně odpovědná.“⁴¹*

Pod písm. a) až c) je smyslem *„postihnout případy, ve kterých by (...) mohla být zneužita povaha a účinky některých konkrétních právních úkonů (jednání), a to i se záměrem vyhnout se trestní odpovědnosti.“⁴²* Pod písm. d) se skrývá v podstatě požadavek, aby fyzická osoba, jejíž jednání zakládající trestný čin se přičítá osobě právnické, naplnila všechny znaky trestného činu

⁴⁰ Zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim v posledním znění

⁴¹ Zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim v posledním znění

⁴² ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní odpovědnost právnické osoby založená na přičitatelnosti trestného činu*. Online. Bulletin advokacie. 01. 12. 2016. [cit. 25. 01. 2024]. Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/trestni-odpovednost-pravnicke-osoby-zalozena-na-pricitatelnosti-trestneho-cinu>

a individuální trestní odpovědnosti podle hmotného trestního práva. Pokud by je nesplnila, jednalo by se u ní o čin jinak trestný, ovšem právnická osoba by i tak za tento čin odpovědná byla.

Často kritizována, zejména pro svou nesystematičnost a ne příliš dobrou návaznost na zbylá ustanovení zákona o TOPO, je zásadní změna obsažená v § 8 odst. 5: „*Právnická osoba se trestní odpovědnosti podle odstavců 1 až 4 zproští, pokud vynaložila veškeré úsilí, které na ní bylo možno spravedlivě požadovat, aby spáchání protiprávního činu osobami uvedenými v odstavci 1 zabránila.*“⁴³ Tato konstrukce je postavena na možnosti tzv. exkulpace neboli vyvinění právnické osoby, pokud se prokáže, že vynaložila všechno úsilí, které na ní mohlo být spravedlivě požadováno, aby zabránila spáchání trestného činu sekundárním nebo terciárním subjektem. Veškerým úsilím, které je možné po právnické osobě spravedlivě požadovat je myšlena praktická existence a realizace interních opatření, tzv. compliance management systém, se kterými navíc musí být všechny dotčené osoby seznámeny a musí být nuceny se jimi řídit. Právnická osoba musí kontinuálně toto dodržování kontrolovat, jakékoliv opatření v případě potřeby aktualizovat a doplňovat. Kromě výše zmíněného se bude také posuzovat, zda předmětná korporace dodržovala všechny právní předpisy, které měla, zda vydala důležité, přesně formulované vnitřní předpisy typu etických kodexů či různé preventivní programy, interní řídicí akty apod. U některých právnických osob může být pro vyvinění stěžejní také transparentní účetnictví a řádná archivace všech důležitých dokumentů. Toto vše je vždy předmětem vyšetřování. Nikdy nesmí být možnost exkulpace automaticky vyloučena, aniž by proběhlo příslušné dokazování.⁴⁴

Vzhledem ke skutečnosti, že zákon o TOPO pojímá povahu právnické osoby jakožto pachatele trestného činu jinak, nemůže vycházet z ustanovení o pachateli

⁴³ Zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim v posledním znění

⁴⁴ Zpracováno podle: FENYK, Jaroslav. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim: komentář*. 2., podstatně přepracované a doplněné vydání. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). Praha: Wolters Kluwer, 2018. S. 57 – 59. ISBN 978-80-7552-965-7.

ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní odpovědnost právnické osoby založená na přičitatelnosti trestného činu*. Online. Bulletin advokacie. 01. 12. 2016. [cit. 25. 01. 2024]. Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/trestni-odpovednost-pravnicke-osoby-zalozena-na-pricitatelnosti-trestneho-cinu>

podle § 22 trestního zákoníku. Proto o pachateli, spolupachateli a účastníkovi trestného činu sám pojednává v § 9. Po bližším prozkoumání tohoto ustanovení čtenář ovšem zjistí, že nadpis hovoří o trochu jiných institutech, než které jsou fakticky definované v jeho třech odstavcích:

„(1) Pachatelem trestného činu je právnická osoba, které lze přičítat porušení nebo ohrožení zájmu chráněného trestním zákonem způsobem uvedeným v tomto zákoně.

(2) Pachatelem je i právnická osoba, která k provedení činu užila jiné právnické nebo fyzické osoby.

(3) Trestní odpovědností právnické osoby není dotčena trestní odpovědnost fyzických osob uvedených v § 8 odst. 1 a trestní odpovědností těchto fyzických osob není dotčena trestní odpovědnost právnické osoby. Byl-li trestný čin spáchán společným jednáním více osob, z nichž alespoň jedna je osoba právnická, odpovídá každá z nich, jako by trestný čin spáchala sama.“⁴⁵

V prvním odstavci je zakotveno pachatelství právnické osoby, kde je odkazováno na přičitatelnost podle ustanovení § 8. Musí být tedy splněny jak subjektivní, tak objektivní předpoklady vzniku trestní odpovědnosti právnické osoby. Velice stručně je v odst. 2 charakterizováno nepřímé pachatelství, kdy za právnickou osobu může jednat jiná právnická, ale též fyzická osoba. Ačkoli to zde na rozdíl od ustanovení trestního zákoníku není výslovně vymezeno, i zde platí, že užitá fyzická či právnická osoba (za kterou reálně také bude jednat opět osoba fyzická) nebude trestně odpovědná vůbec, případně jen omezeně.

Důležitá je první věta v odst. 3 upravující vztah trestní odpovědnosti právnické a fyzické osoby, který je podle tohoto znění „*souběžný samostatný a nezávislý*.“⁴⁶ Znamená to skutečnost, že podmínky trestní odpovědnosti obou těchto subjektů musí být zkoumány samostatně. To vyplývá z koncepce pravé TOPO. Z této věty vyplývá, že trestní odpovědnost právnické osoby není vázána na trestní odpovědnost osoby fyzické. Právnická i fyzická osoba pak odpovídá za celý

⁴⁵ Zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim v posledním znění

⁴⁶ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní odpovědnost právnických osob: komentář*. 2. vydání. Beckova edice komentované zákony. V Praze: C.H. Beck, 2018. S. 261. ISBN 978-80-7400-592-3.

následek každá zcela samostatně. Tato zásada je nazývána jako zásada souběžné nezávislé trestní odpovědnosti právnických a fyzických osob. S ohledem na konstrukci přičitatelnosti tak nemůže jít o spolupachatelství, jelikož se nejedná o úmyslné společné jednání. Fyzická osoba ovšem musí být některý ze subjektů podle § 8 odst. 1 písm. a) až d), aby se dalo uvažovat o přičitatelnosti jejího jednání právnické osobě. Tato zásada je velice praktická, protože podporuje ustanovení § 8 odst. 3 a také odst. 4 písm. d), díky čemuž lze i přes různé překážky trestní odpovědnosti fyzické osoby stále zakládat trestní odpovědnost osoby právnické.

Věta druhá v odst. 3 upravuje spolupachatelství, což je zde jediná popsaná forma účastenství. Právnická osoba se ale jistě může dopustit prostřednictvím jiné právnické či fyzické osoby i účastenství ve formě návodu, pomoci či organizátorství trestného činu. Subsidiárně se zde použije § 24 trestního zákoníku. Tato právnická nebo fyzická osoba ovšem musí stát úplně mimo danou právnickou osobu. Kdyby se jednalo o některou z osob uvedených v § 8 zákona o TOPO, bude zde existovat vztah umožňující přičitatelnost, a tudíž je nebude možné stíhat za trestnou součinnost. Jedná se v podstatě o opačnou situaci, než kterou popisuje věta první. Jinak je konstrukt spolupachatelství řešen velmi podobně jako v § 23 trestního zákoníku, jen zde společné jednání nemá přívlastek „úmyslné.“⁴⁷

Aby se nemohla jednoduše vyvázat ze své trestní odpovědnosti tím, že zanikne nebo projde nějakou právní změnou, upravuje zákon o TOPO v § 10 přechod této odpovědnosti na všechny její právní nástupce. „*Právním nástupcem právnické osoby je ten, kdo v souladu s právem nabývá práva a povinnosti, které jiný pozbyl.*“⁴⁸ Institut přechodu trestní odpovědnosti nebyl v České republice do účinnosti tohoto předpisu vůbec známý. Právní nástupce bude trestně odpovědný od okamžiku účinnosti tohoto nástupnictví. Pro tuto práci ohledně ustanovení § 10 postačí jen tato letmá zmínka. Je nutné podotknout,

⁴⁷ Zpracováno podle: ŠÁMAL, Pavel. *Trestní odpovědnost právnických osob: komentář*. 2. vydání. Beckova edice komentované zákony. V Praze: C.H. Beck, 2018. S. 261 – 264. ISBN 978-80-7400-592-3.

⁴⁸ JELÍNEK, Jiří. *K přechodu trestní odpovědnosti právnické osoby na právního nástupce*. Online. Bulletin advokacie. 22. 11. 2015. [cit. 29. 01. 2024]. Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/k-prechodu-trestni-odpovednosti-pravnicke-osoby-na-pravniho-nastupce>

že Jelínek označuje § 10 odst. 1 jako jedno z nejméně jasných a srozumitelných ustanovení celého zákona o TOPO.⁴⁹

2.3 Komparace

Je zcela pochopitelné a logické, že znak protiprávnosti trestného činu je společný jak pro pachatele – fyzickou osobu, tak i právnickou osobu. Kdyby se nejednalo o porušení určité právní normy, nebylo by to pak vůbec předmětem trestního práva. Hledisko a význam společenské škodlivosti jsou pro oba okruhy pachatelů samozřejmě také společné, jelikož trestní právo musí být v každém případě až prostředkem ultima ratio.

Pouze pro osoby fyzické jsou pak pro vznik jejich trestní odpovědnosti určeny formální znaky věku a přičetnosti. Právnická osoba z důvodu své fiktivnosti a obecně zcela jiné právní povahy může začít být trestně odpovědná naprosto kdykoli během svého fungování. Vzhledem k ustanovení § 8 odst. 4 zákona o TOPO může k protiprávnímu jednání dokonce dojít ještě před jejím vznikem a stejně pak za něj bude trestně odpovědná. Jen poté musí tato právnická osoba fakticky vzniknout.

Fyzická i právnická osoba musí naplnit také všechny znaky skutkové podstaty trestného činu. Zatímco fyzická osoba může spáchat všechny trestné činy uvedené ve zvláštní části trestního zákoníku, osoba právnická se může dopustit jen těch, které zákon o TOPO v § 7 výslovně nevylučuje. Následuje postřeh autorky – právnická osoba se nemůže dopustit mj. zabití podle § 141 trestního zákoníku, které je uvedeno v negativním výčtu zmíněného ustanovení hned jako první, ale může se evidentně dopustit trestného činu ublížení na zdraví z omluvitelné pohnutky podle § 146a trestního zákoníku, který v negativním výčtu chybí. Je poněkud zarážející, že ač jsou tyto dva trestné činy postaveny na omluvitelné pohnutce, jeden zákon o TOPO nepřipouští a druhý ano.

Co se týče objektu trestného činu, fyzická i právnická osoba musí bez rozdílu svým činem útočit proti hodnotám chráněným trestním zákonem, jinak by se nejednalo

⁴⁹ JELÍNEK, Jiří. *K přechodu trestní odpovědnosti právnické osoby na právního nástupce*. Online. Bulletin advokacie. 22. 11. 2015. [cit. 29. 01. 2024]. Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/k-prechodu-trestni-odpovednosti-pravnicke-osoby-na-pravniho-nastupce>

o trestný čin. Lze tu shledat pouze drobný rozdíl v tom, že právnická osoba ze své povahy a díky zmíněnému § 7 nemůže útočit proti tolika objektům jako fyzická osoba.

U objektivní stránky už se objevuje rozdíl podstatně větší. U obou subjektů je samozřejmě požadováno naplnění klasických objektivních znaků daného trestného činu, jak je popisuje trestní zákoník (právnická osoba je jen opět omezena negativním výčtem § 7 zákona o TOPO). Pro vznik trestní odpovědnosti právnické osoby je pak ale navíc ještě požadováno splnění speciálních objektivních znaků, a to spáchání trestného činu v zájmu právnické osoby nebo v rámci její činnosti. Odtud už nelze komparovat trestní odpovědnost fyzických a právnických osob zcela odděleně, jelikož zde dochází k prolínání zbývajících obligatorních znaků skutkové podstaty trestného činu těchto dvou subjektů.

Předně je nutné zmínit institut přičitatelnosti, který je velmi specifický a je uváděn jen v případě trestní odpovědnosti právnických osob. Tady na sebe navzájem odkazují první dva odstavce § 8 zákona o TOPO. Odst. 1 zmíněného ustanovení vyjmenovává fyzické osoby mající určitý vztah k dané právnické osobě, které tak za ni mohou jednat, protože, jak už bylo mnohokrát zmíněno, právnická osoba sama za sebe jednat nemůže. Na tomto místě se dá spatřovat rozdíl v dělení subjektů. Zatímco nauka rozlišuje subjekty v trestním zákoníku na obecné, speciální a konkrétní podle toho, jak široké spektrum fyzických osob může daný trestný čin spáchat, v zákoně o TOPO jsou subjekty naukou rozděleny na primární, sekundární a terciární. Samozřejmě všechny musí pro vznik TOPO spáchat daný trestný čin v jejím zájmu nebo v rámci její činnosti. Zaměstnanec jakožto terciární subjekt uvedený v § 8 odst. 1 písm. d) navíc musí splnit další speciální objektivní znak podle odst. 2 písm. b), aby mohlo dojít k přičítání jeho jednání právnické osobě a vznikla tak její trestní odpovědnost.

U fyzických osob musí být trestní řízení vždy vedeno vůči individuálně určité trestně odpovědné osobě. Právnické osobě vzniká trestní odpovědnost i v případě, že se nepodařilo podle § 8 odst. 3 zjistit konkrétní fyzickou osobu, která za ni jednala za splnění podmínek stanovených v odst. 1 a 2. Ustanovení § 8 odst. 4 písm. d) pak jasně umožňuje vznik TOPO i v případě, že za ni jednala

trestně neodpovědná fyzická osoba, což podporuje i zásada souběžné nezávislé trestní odpovědnosti právnických a fyzických osob uvedená v § 9 odst. 3 věte první. Z uvedeného je patrné, že předpoklady vzniku trestní odpovědnosti právnických osob jsou pojímány širěji a někdo by mohl namítat, že také přísně.

Aby se nezdála úprava TOPO až příliš přísná, zákonodárce připouští možnost zproštění se trestní odpovědnosti za předpokladu splnění podmínky podle § 8 odst. 5. S takovou možností se u fyzických osob setkat nelze. Evidentně se jedná o speciální případ zbavení se trestní odpovědnosti, který je odlišný od obecných možností zániku trestní odpovědnosti – účinné lítosti a promlčení. Toto ustanovení bývá odborníky velmi často kritizováno. Navíc se k němu nevyjadřuje ani důvodová zpráva, protože se jedná o tzv. legislativní přílepek vzniklý pozměňovacím návrhem v Poslanecké sněmovně, což může ještě více komplikovat jeho výklad.⁵⁰ V případě přičitatelného jednání zaměstnanců takto navíc vzniká jakási dvojaká úprava možnosti zproštění se trestní odpovědnosti, jelikož tento institut upravuje také § 8 odst. 2 písm. b), kde jsou konkrétně popsány podmínky, jejichž splnění zakládá právnické osobě trestní odpovědnost. Jestliže tyto podmínky tedy splněny nebudou, právnická osoba za toto zaměstnancovo jednání trestně odpovědná taktéž nebude. Proto by bylo určitě vhodné v § 8 odst. 5 např. specifikovat, že se týká pouze subjektů uvedených v § 8 odst. 1 písm. a) až c), čímž by se na zaměstnance podle písm. d) vztahoval jen výše zmíněný § 8 odst. 2 písm. b). Dále se v tomto ustanovení zdá dosti nešťastným použité slovo „zproští,“ poněvadž toto slovo obvykle bývá v právní terminologii spojováno s odpovědností objektivní, což trestní odpovědnost rozhodně není. Ačkoli je celá subjektivní stránka pro komparaci u fyzických a právnických osob poměrně složitá, protože v případě právnických osob musí být zavinění řešeno opět pomocí přičitatelnosti, dá se jednoznačně říct, že v obou případech musí existovat odpovědnost za zavinění. Jedná se tedy v podstatě bez rozdílu o odpovědnost subjektivní, a proto by bylo vhodnější použít v § 8 odst. 5 místo „zproští“

⁵⁰ JELÍNEK, Jiří. *Ještě k rozsahu kriminalizace jednání právnických osob*. Online. Bulletin advokacie. 30. 4. 2017. [cit. 30. 1. 2024]. Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/jeste-k-rozsahu-kriminalizace-jednani-pravnickych-osob>

např. slovo „vyviní.“ Je ovšem zajímavé, že trestní zákoník ani zákon o TOPO nikde výslovně o odpovědnosti právnických osob za zavinění nemluví.

Co je naprosto zásadním rozdílem mezi koncepcemi trestní odpovědnosti fyzické a právnické osoby, je u druhých jmenovaných možnost přechodu trestní odpovědnosti na její právní nástupce. Pokud fyzická osoba jakožto pachatel trestného činu zemře, dochází automaticky k nezahájení, případně okamžitému zastavení trestního stíhání podle § 11 odst. 1 písm. e) trestního řádu.⁵¹ Pokud však dojde k zániku osoby právnické, její trestní odpovědnost nezaniká a ponесou ji všichni její právní nástupci.

Závěrem této podkapitoly se dá rozhodně souhlasit s Jelínkem a jeho vymezením TOPO jako odpovědnosti pravé (má vlastní speciální předpis), odvozené (od osob fyzických za pomoci přičitatelnosti), souběžné a nezávislé (v souvislosti s ustanovením § 8 odst. 3 a § 9 odst. 3 zákona o TOPO) a nakonec subjektivní (za zavinění jakožto základního kamene české trestní odpovědnosti obecně).⁵²

⁵¹ Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád) v posledním znění

⁵² JELÍNEK, Jiří. *Trestní odpovědnost právnických osob v České republice: problémy a perspektivy*. Teoretik. Praha: Leges, 2019. Str. 171. ISBN 978-80-7502-351-3.

3 PŘEDPOKLADY ZÁNIKU TRESTNÍ ODPOVĚDNOSTI

Skutečnost, že pachatel naplní předpoklady vzniku trestní odpovědnosti, ještě automaticky neznamená, že dojde k potrestání pachatele ze strany státu. V některých případech mohou nastat okolnosti, kdy takto vzniklá trestní odpovědnost v období mezi spácháním trestného činu a nabytím právní moci odsuzujícího rozsudku zanikne, a tím pádem bude pachatel v takové záležitosti beztrestný. Zde je patrný rozdíl od okolností vylučujících protiprávnost, kde trestní odpovědnost již od počátku vůbec nevzniká a jedná se pouze o čin jinak trestný.⁵³ Pořád ale zůstává platný fakt, že došlo ke spáchání trestného činu, takže pachatel může být postižen mimotrestními důsledky, případně mu může být uloženo ochranné opatření ve formě zabránění věci.⁵⁴

Tyto důvody zániku trestní odpovědnosti bývají nazývány jako tzv. negativní podmínky trestnosti.⁵⁵ Existují jednak obecné důvody zániku trestní odpovědnosti (účinná lítost a promlčení trestního stíhání), jednak tzv. zvláštní případy zániku trestní odpovědnosti. Sem spadají zvláštní případy účinné lítosti (ty jsou upravené různými ustanoveními napříč zvláštní částí trestního zákoníku). Trestní odpovědnost dále může zaniknout také udělením milosti prezidenta republiky, případně amnestie podle čl. 62 písm. g) a čl. 63 odst. 1 písm. j), k) Ústavy.⁵⁶ Okrajově lze zmínit možnosti zániku přípravy a pokusu trestného činu upravené v § 20 odst. 3 a § 21 odst. 3 trestního zákoníku a taktéž zániku trestnosti účastenství podle § 24 odst. 3.⁵⁷ Trestní zákoník poněkud překvapivě nezmiňuje jako předpoklad zániku trestní odpovědnosti smrt fyzické osoby jakožto pachatele, ačkoli to jistě důvodem je.⁵⁸ Právnícké osoby z logiky věci zemřít nemohou, ovšem může u nich dojít k likvidaci a zániku bez právního nástupce. Vzhledem k poměrně

⁵³ Zpracováno podle: JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 7. aktualizované a doplněné vydání. Student (Leges). Praha: Leges, 2019. S. 360. ISBN 978-80-7502-380-3.

⁵⁴ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní odpovědnost právnických osob: komentář*. 2. vydání. Beckova edice komentované zákony. V Praze: C.H. Beck, 2018. S. 304. ISBN 978-80-7400-592-3.

⁵⁵ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 7. aktualizované a doplněné vydání. Student (Leges). Praha: Leges, 2019. S. 360. ISBN 978-80-7502-380-3.

⁵⁶ Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., *Ústava České republiky* v posledním znění

⁵⁷ Zákon č. 40/2009 Sb., *trestní zákoník* v posledním znění

⁵⁸ Zpracováno podle: JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 7. aktualizované a doplněné vydání. Student (Leges). Praha: Leges, 2019. S. 361. ISBN 978-80-7502-380-3.

přísné úpravě podmínek zrušení, zániku a přeměny právnické osoby podle § 32 zákona o TOPO ale tato varianta nepřipadá příliš v úvahu.⁵⁹

3.1 Zánik trestní odpovědnosti fyzických osob

První obecnou okolností způsobující zánik trestní odpovědnosti je podle trestního zákoníku účinná lítost. Ustanovení § 33 obsahuje taxativní výčet 58 trestných činů, u kterých je účinná lítost přípustná. Jedná se například o trestný čin braní rukojmí, poškození cizí věci, obecného ohrožení, nedovoleného ozbrojování, vlastizrady nebo nepřekažení trestného činu. Spadají sem nedbalostní i úmyslné trestné činy z různých hlav zvláštní části trestního zákoníku. Společný je pro ně však státní zájem na odstranění škodlivého následku. Další splněnou podmínkou musí být totiž skutečnost, že pachatel alternativně buď *„dobrovolně škodlivému následku trestného činu zamezil nebo jej napravil, nebo učinil o trestném činu oznámení v době, kdy škodlivému následku trestného činu mohlo být ještě zabráněno; oznámení je nutno učinit státnímu zástupci nebo policejnímu orgánu, voják může místo toho učinit oznámení nadřízenému.“*⁶⁰ Z uvedeného je patrné, že u taxativně vyjmenovaných trestných činů je preferována ochrana některých zájmů chráněných trestním zákonem před trestním postihem pachatele. Poslední podmínka hovoří o tom, že trestný čin musí být dokonán.

Velmi směrodatným pro posuzování je znak dobrovolného jednání. Pachatel musí splnit alespoň jednu z výše popsaných podmínek, ačkoli mu nic nebrání daný trestný čin spáchat. Pakliže by se domníval, že byl jeho čin odhalen nebo už vůči němu bylo dokonce zahájeno trestní stíhání, již se nedá hovořit o dobrovolnosti. Nejvyšší soud se k této otázce vyjádřil následovně: *„Dobrovolnost zde vyjadřuje svobodné rozhodnutí pachatele, které svědčí o jeho pozitivním obratu ve vztahu ke spáchanému trestnému činu a k jeho škodlivým následkům; musí tedy jít o projev změny vnitřního postoje pachatele k jím spáchanému trestnému činu.“*⁶¹

⁵⁹ FENYK, Jaroslav. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim: komentář*. 2., podstatně přepracované a doplněné vydání. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). Praha: Wolters Kluwer, 2018. S. 84. ISBN 978-80-7552-965-7.

⁶⁰ Zákon č. 40/2009 Sb., *trestní zákoník* v posledním znění

⁶¹ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 25. 09. 2013, sp. zn. 8 Tdo 841/2013. Online. [cit. 11. 02. 2024]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/judikat/nscr/5-tdo-841-2013>

„Škodlivým následkem je následek, který vzniká dokonáním trestným činem. (...) Zamezením škodlivého následku je zabránění jeho vzniku, napravením se rozumí odstranění již způsobených změn a obnovení původního stavu.“⁶² Vždy je vyžadována aktivní činnost přímo pachatele, nikoli jiných osob. Pokud je trestný čin spáchán v součinnosti více osob, posuzuje se splnění podmínek účinné lítosti u každé z nich samostatně.⁶³

U pěti trestných činů musí být splněny zvláštní podmínky pro zánik trestní odpovědnosti. Jedná se konkrétně o trestné činy zanedbání povinné výživy, neodvedení daně, pojistného na sociální zabezpečení a podobné povinné platby, porušení předpisů o pravidlech hospodářské soutěže podle § 248 odst. 2 alinea první, účast na teroristické skupině a účast na organizované zločinecké skupině. Zvláštní ustanovení o účinné lítosti pro tyto trestné činy jsou uvedena vždy hned v následujícím ustanovení po konkrétní skutkové podstatě. Těchto pět trestných činů není uvedeno v taxativním výčtu § 33, tudíž zde nevzniká vztah subsidiarity ani speciality mezi těmito ustanoveními o obecné a zvláštní účinné lítosti. U těchto zvláštních podmínek navíc chybí obvykle povinný znak dobrovolnosti.

Např. z ustanovení § 197 týkajícího se účinné lítosti u trestné činu zanedbání povinné výživy je velmi patrné, že stát zde má větší snahu o napravení způsobeného následku než o potrestání pachatele, jak již bylo zmíněno výše. Toto ustanovení uvádí dvě kumulativní podmínky, které musí pachatel pro zánik své trestní odpovědnosti splnit: „*trestný čin neměl trvale nepříznivých následků a pachatel svou povinnost dodatečně splnil dříve, než soud prvního stupně počal vyhlášovat rozsudek.*“⁶⁴

Druhou obecnou možností zániku trestní odpovědnosti je její promlčení. Tento institut je známý také z občanského práva, kde je jeho úprava rozsáhlejší. Na rozdíl od účinné lítosti se promlčení vztahuje v podstatě na všechny trestné činy. Naopak i zde platí, že orgány činné v trestním řízení jsou povinny přihlížet k promlčení trestní odpovědnosti z úřední povinnosti. „*Uplynutím promlčecí doby*

⁶² JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 7. aktualizované a doplněné vydání. Student (Leges). Praha: Leges, 2019. S. 364 – 365. ISBN 978-80-7502-380-3.

⁶³ Zpracováno podle: Tamtéž.

⁶⁴ Zákon č. 40/2009 Sb., *trestní zákoník* v posledním znění

zaniká pravomoc státu vyslovit vinu pachatele a uložit mu trest. Promlčením zaniká samotná trestnost činu, nikoli pouze je stíhatelnost.⁶⁵ Pakliže dojde k promlčení trestní odpovědnosti, případné následné prohlášení, že čin promlčen nebyl, nebude znamenat opětovný vznik již takto jednou zaniklé trestní odpovědnosti, ani kdyby tak stanovil pozdější zákon.⁶⁶ Tento druhý předpoklad zániku trestní odpovědnosti je v trestním zákoníku upraven celkem v 5 odstavcích § 34.⁶⁷

První odstavec stupňuje délku promlčecí doby podle závažnosti trestných činů následovně:

- a) 30 let u trestného činu, za který lze uložit výjimečný trest, a za trestný čin spáchaný při vypracování nebo při schvalování privatizačního projektu,
- b) 15 let u trestného činu, jehož horní hranice trestní sazby (dále jen TS) odnětí svobody je alespoň 10 let,
- c) 10 let u trestného činu s horní hranicí TS odnětí svobody alespoň 5 let,
- d) 5 let u trestného činu s horní hranicí TS odnětí svobody nejméně 3 roky,
- e) 3 roky u ostatních trestných činů.

Druhý odstavec se zabývá počátkem běhu promlčecí doby. Pokud je dán jako znak skutkové podstaty daného trestného činu účinek, počíná běžet promlčecí doba od chvíle, kdy takový účinek nastal. U ostatních trestných činů počíná promlčení běžet od ukončení pachatelova jednání. To platí i pro jednání, které bylo ukončeno ve stadiu pokusu nebo přípravy, je-li trestná. Při trestné součinnosti je pro účastníka a počátek běhu jeho promlčecí doby směrodatné ukončení činu hlavním pachatelem.

Ve třetím odstavci je řešeno stavení promlčecí doby, což znamená, že pokud nastane některá z taxativně vyjmenovaných překážek, promlčecí doba neběží a začíná běžet až poté, co takováto překážka odpadne, s tím, že předchozí

⁶⁵ JELÍNEK, Jiří. *Trestní zákoník a trestní řád: s poznámkami a judikaturou*. 8. vydání. Praha: Leges, 2020. S. 72. ISBN 978-80-7502-395-7.

⁶⁶ Zpracováno podle: DRAŠTÍK, Antonín. *Trestní zákoník: komentář. I. díl*. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). Praha: Wolters Kluwer, 2015. S. 277. ISBN 978-80-7478-790-4.
PELC, Vladimír. Aktuální otázky promlčení trestní odpovědnosti. *Trestněprávní revue*. 2019, roč. 18, č. 1, s. 1. ISSN 1213-5313.

⁶⁷ Zákon č. 40/2009 Sb., *trestní zákoník* v posledním znění

uplynulá doba se započítává do promlčecí doby celkové. Zmíněnými překážkami jsou zákonné podmínky (např. diplomatická imunita nebo prohlášení za mrtvého), přerušení trestního stíhání, výčet trestných činů, při jejichž spáchání byla oběť mladší 18 let, podmíněné zastavení trestního stíhání, nemožnost trestně stíhat pachatele v České republice, vydání příkazu k zadržení, dočasné upuštění od některých úkonů trestního řízení a dočasné odložení trestního stíhání.

Poslední dva odstavce § 34 řeší otázku přerušení promlčecí doby, které se od stavení liší zejména tím, že přerušením začíná podle odst. 5 běžet zcela nová promlčecí doba. Odst. 4 alternativně vyjmenovává jednání, která způsobují přerušení promlčecí doby. V písm. a) to mohou být určité úkony trestního řízení jako např. zahájení trestního stíhání, vzetí do vazby, podání obžaloby či vyhlášení odsuzujícího rozsudku, a podle písm. b) může dojít k přerušení promlčení v případě, že pachatel spáchá nový trestný čin zasluhující stejný nebo přísnější trest.

Ustanovení § 35 pak ještě doplňuje trestné činy, u kterých trestní odpovědnost nezaniká ani uplynutím promlčecí doby. Jednoduše lze říci, že tyto trestné činy jsou natolik závažné a společensky škodlivé, že jejich promlčení zkrátka není žádoucí. V písm. a) jde o negativní taxativní výčet trestných činů z hlavy třinácté zvláštní části trestního zákoníku, ze kterého lze vyčíst, že trestní odpovědnost takto nezaniká např. u trestného činu genocidia, perzekuce obyvatelstva nebo zneužití vlajky a příměří. V písm. b) je uveden taxativní výčet trestných činů z hlavy deváté zvláštní části trestního zákoníku, např. vlastizrada nebo teroristický útok, pokud byly spáchány tak, že zakládají válečný zločin nebo zločin proti lidskosti podle mezinárodního práva. Nakonec je v písm. c) obsažena specifická skupina trestných činů, které byly spáchané v době komunistického režimu a které taktéž nezasluhují, aby byly promlčeny.⁶⁸ Tyto výjimky upravuje taktéž Úmluva o nepromlčitelnosti válečných zločinů a zločinů proti lidskosti, kterou tehdejší ČSSR ratifikovalo v roce 1970.⁶⁹

⁶⁸ Zpracováno podle: JELÍNEK, Jiří. *Trestní zákoník a trestní řád: s poznámkami a judikaturou*. 8. vydání. Praha: Leges, 2020. S. 72 – 75. ISBN 978-80-7502-395-7.

⁶⁹ Vyhláška č. 53/1974 Sb., *vyhláška ministra zahraničních věcí o Úmluvě o nepromlčitelnosti válečných zločinů a zločinů proti lidskosti* v posledním znění. Online. [cit. 13. 02. 2024]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1974-53>

3.2 Zánik trestní odpovědnosti právnických osob

Zákon o TOPO shodně jako trestní zákoník vymezuje jakožto obecné důvody zániku trestní odpovědnosti účinnou lítost a promlčení. Ustanovení § 11 zákona o TOPO ve dvou odstavcích upravuje jako první účinnou lítost. Promlčení je řešeno hned následovně v § 12. Opět platí, že je k těmto předpokladům nutno přihlížet z úřední povinnosti. Praxe k těmto obecným důvodům přidává také některé zvláštní případy účinné lítosti, milost prezidenta republiky, stejně tak se právnických osob týká i zánik trestnosti přípravy a pokusu trestného činu a rovněž zánik trestnosti účastenství. Dá se uvažovat o zániku trestní odpovědnosti právnické osoby taktéž při její likvidaci, aniž by měla nějakého právního nástupce, případně pokud by těmito nástupci byly pouze fyzické osoby.⁷⁰

V § 11 odst. 1 písm. a), b) jsou vymezeny alternativní podmínky, jak se právnická osoba musí zachovat, aby její trestní odpovědnost zanikla z důvodu účinné lítosti. V každém případě musí dobrovolně upustit od dalšího protiprávního jednání a buď odstranit vzniklé nebezpečí, případně zamezit či napravit škodlivý následek, anebo musí učinit oznámení o trestném činu státnímu zástupci, potažmo policejnímu orgánu, a to v době, kdy vzniklé nebezpečí mohlo být ještě odstraněno, nebo mohlo být zabráněno škodlivému následku takového trestného činu.

Druhý odstavec díky novele z roku 2016 poté šířeji taxativně vyjmenovává trestné činy, u nichž není možné, aby za ně zanikla trestní odpovědnost z důvodu projevení účinné lítosti. Jsou tu zastoupeny např. trestný čin pletich v insolvenčním řízení, porušení předpisů o pravidlech hospodářské soutěže nebo úplatkářské trestné činy.⁷¹

Opět je patrné, že zákonodárce upřednostnil ochranu zájmů, vztahů a hodnot před zájmem na trestní postih pachatele. Právnická osoba musí jednat

⁷⁰ Zpracováno podle: ŠÁMAL, Pavel. *Trestní odpovědnost právnických osob: komentář*. 2. vydání. Beckova edice komentované zákony. V Praze: C.H. Beck, 2018. S. 303. ISBN 978-80-7400-592-3.

⁷¹ Zákon č. 40/2009 Sb., *trestní zákoník* v posledním znění

dobrovolně, tedy se musí sama bez jakýchkoli okolních vlivů rozhodnout, že upustí od protiprávního jednání.

Učinění oznámení musí být provedeno včas, když ještě bude možné odstranit nebezpečí nebo zabránit škodlivému následku. Oznámit takovou skutečnost lze kterémukoli státnímu zástupci nebo policejnímu orgánu, protože není nikde uvedena žádná příslušnost, podle které by se mělo postupovat. V případě spolupachatelství více právnických osob se splnění podmínek účinné lítosti posuzuje samostatně. Pokud by je naplnila jen jedna z nich, nebude tato skutečnost nijak svědčit ostatním a jejich trestní odpovědnost zůstane zachována. Pokud by se spolupachatelství dopustila jedna nebo více osob právnických a jedna či více osob fyzických, bude se zánik jejich trestních odpovědností taktéž posuzovat odděleně.

Kromě výše popsané obecné účinné lítosti se právnických osob týkají i tři případy zvláštní účinné lítosti upravené však pouze v trestním zákoníku, nikoli v zákoně o TOPO. V této situaci je vždy uvedena v následujícím ustanovení za trestnými činy neodvedení daně, pojistného na sociální zabezpečení a podobné povinné platby, účasti na teroristické skupině a účasti na organizované zločinecké skupině. Jsou to pouze tyto tři činy, jelikož podle § 7 zákona o TOPO za jiné nemůže být právnická osoba trestně odpovědná. U prvního z těchto tří trestných činů zanikne pachatelova trestní odpovědnost, pokud dodatečně splní svou povinnost ještě předtím, než prvostupňový soud započne vyhlášovat rozsudek. U účasti na teroristické skupině je podle Šámala sporné, zda by se mělo postupovat podle ustanovení o zvláštní účinné lítosti vztahující se přímo na tento konkrétní trestný čin, nebo zda postačí postup podle § 11 upravujícího obecnou účinnou lítost. Autor tuto otázku uzavírá tak, že „*bude nutno postupovat vždy ve prospěch určité právnické osoby podle okolností konkrétního případu.*“⁷² V posledním případě zanikne trestní odpovědnost tehdy, pokud daná osoba oznámí organizovanou zločineckou skupinu státnímu zástupci nebo policejnímu orgánu tehdy, kdy ještě

⁷² ŠÁMAL, Pavel. *Trestní odpovědnost právnických osob: komentář*. 2. vydání. Beckova edice komentované zákony. V Praze: C.H. Beck, 2018. S. 306. ISBN 978-80-7400-592-3.

mohlo být nebezpečí z jiného trestného činu této skupiny odstraněno. Není zde důležité, v jakém stadiu se tento jiný trestný čin momentálně nachází.⁷³

Promlčení se na právnickou osobu vztahuje podle § 12 zákona o TOPO obdobně jako na osoby fyzické s odkazem na § 34 trestního zákoníku. Není zde tedy žádná speciální úprava. Je to vcelku pochopitelné, protože bez ohledu na typ osoby pachatele s rostoucím časem klesá státní zájem na trestním stíhání, respektive potrestání pachatele. Délka promlčecí doby je pro trestné činy právnických osob stanovena podle druhu a výše trestu tedy takto:

- a) 30 let u trestného činu, za který lze uložit výjimečný trest, a za trestný čin spáchaný při vypracování nebo při schvalování privatizačního projektu,
- b) 15 let u trestného činu, jehož horní hranice trestní sazby odnětí svobody je alespoň 10 let,
- c) 10 let u trestného činu s horní hranicí TS odnětí svobody alespoň 5 let,
- d) 5 let u trestného činu s horní hranicí TS odnětí svobody nejméně 3 roky,
- e) 3 roky u ostatních trestných činů.⁷⁴

Je vhodné upozornit, že právnickým osobám samozřejmě nelze uložit z logiky věci trest odnětí svobody jako osobám fyzickým, což ale pro samotné stanovení délky promlčecí doby nehraje zásadní roli. I zde také platí, že se právnických osob budou týkat pouze trestné činy, které výslovně nezakazuje § 7 zákona o TOPO. Důvodová zpráva uvádí, že pokud dojde k promlčení trestného činu fyzické osoby, neznamena to hned automatický zánik trestní odpovědnosti též u osoby právnické. Posuzují se totiž opět nezávisle na sobě.

Je logické, že ačkoli jsou orgány činné v trestním řízení vůči právnickým osobám v otázce promlčení plně odkazovány na trestní zákoník, nebude se na ně jeho ustanovení § 34 vztahovat stoprocentně. Například v úpravě zákonných překážek znamenajících stavení promlčecí doby je jistě nutné v případě společností nepovažovat za relevantní překážku jakoukoli imunitu, která znamená

⁷³ Zpracováno podle: ŠÁMAL, Pavel. *Trestní odpovědnost právnických osob: komentář*. 2. vydání. Beckova edice komentované zákony. V Praze: C.H. Beck, 2018. S. 302 – 311. ISBN 978-80-7400-592-3.

⁷⁴ Zákon č. 40/2009 Sb., *trestní zákoník* v posledním znění

nepřípustnost trestního stíhání, aniž by k němu dal souhlas příslušný orgán, nebo třeba prohlášení za mrtvého, které je taktéž možné pouze u fyzické osoby.

Od roku 2016 zákon o TOPO sám v § 13 vylučuje některé trestné činy z možnosti zániku trestní odpovědnosti za ně promlčením. Je to z toho důvodu, že v případě právnických osob se lze opět setkat s omezeným výčtem trestných činů. V písm. a) jsou ze zániku trestní odpovědnosti vyloučeny trestné činy uvedené v hlavě třinácté zvláštní části trestního zákoníku kromě trestného činu založení, podpory a propagace hnutí směřujícího k potlačení práv a svobod člověka, dále projevu sympatií takového hnutí a nakonec popírání, zpochybnování, schvalování a ospravedlňování genocidia. Písm. b) pak taxativně vyjmenovává trestné činy rozvracení republiky, teroristického útoku a teroru z hlavy deváté, pokud poslední dva byly spáchány zároveň tím způsobem, že zakládají válečný zločin nebo zločin proti lidskosti podle mezinárodních právních předpisů. Pakliže by teroristický útok nebo teror válečný zločin nebo zločin proti lidskosti nezakládaly, vztahuje se na ně promlčecí doba nejdelší, tedy 30 let.⁷⁵

3.3 Komparace

Ačkoli bylo zmíněno několik možností zániku trestní odpovědnosti fyzických a právnických osob, dojde v této podkapitole ke komparaci pouze institutů účinné lítosti a promlčení, protože pouze tyto dva jsou výslovně upraveny v trestním zákoníku, potažmo zákoně o TOPO.

Účinná lítost je koncipovaná pro oba druhy pachatelů až na drobnější rozdíly shodně. Z čistě systematického hlediska lze uvést ten rozdíl, že v případě trestního zákoníku jsou v § 33 v podstatě v jediném odstavci nejprve taxativně vypsány trestné činy, u kterých je zánik trestní odpovědnosti účinnou lítostí přípustný, a poté jsou alternativně v písm. a) a b) specifikovány podmínky pro její naplnění. V zákoně o TOPO se v § 11 již objevují dva oddělené odstavce, přičemž v prvním z nich jsou nejprve vymezeny podmínky určující projevení účinné lítosti. Ve druhém odstavci jsou poté negativně taxativně vyjmenované

⁷⁵ Zpracováno podle: FENYK, Jaroslav. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim: komentář. 2.*, podstatně přepracované a doplněné vydání. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). Praha: Wolters Kluwer, 2018. S. 89 – 93. ISBN 978-80-7552-965-7.

trestné činy, u nichž zánik trestní odpovědnosti právnických osob účinnou lítostí tedy nepřipadá v úvahu. To už je podstatnější rozdíl, poněvadž trestní zákoník uvádí výčet pozitivní, takže přesně opačný. Z toho lze usoudit, že je zákonodárce u účinné lítosti pro právnické osoby benevolentnější, protože ji pro ně připouští u více trestných činů než pro osoby fyzické. Na druhou stranu je nutno připomenout, že právnické osoby nejsou již od počátku trestně odpovědné za řadu trestných činů díky § 7 zákona o TOPO.

I při zániku trestní odpovědnosti hraje roli přičitatelnost. Pokud za právnickou osobu totiž naplní znaky účinné lítosti jiná fyzická osoba než ta, jejíž jednání je takové právnické osobě přičítáno, dojde k zániku trestní odpovědnosti právnické osoby, ale individuální trestní odpovědnost fyzické osoby, která za tu právnickou takto protiprávně jednala, zůstane nedotčena.

Zvláštních případů účinné lítosti je u fyzických osob trestním zákoníkem připouštěno pět, zatímco u osob právnických pouze tři. Jak již bylo zmíněno v kapitole 3.2, je to z toho důvodu, že za ty zbylé dva trestné činy právnická osoba nemůže být opět trestně odpovědná podle § 7 zákona o TOPO.

Co se týče shod, pro oba subjekty platí, že při účinné lítosti musí jednat dobrovolně, musí zamezit nebo napravit škodlivý následek nebo včas učinit oznámení o trestném činu. Oznámení mohou shodně učinit státnímu zástupci nebo policejnímu orgánu. Fyzická osoba – voják tak může učinit ještě i svému nadřízenému, což z logiky věci pro právnickou osobu platit nemůže.

Co se týče institutu promlčení, zde lze odkázat na popis učiněný již v kap. 3.2, protože základní znaky promlčení jsou pro osoby právnické i fyzické totožné, jelikož zákon o TOPO plně odkazuje na ustanovení § 34 trestního zákoníku. Jen se analogicky nemůže vztahovat na obchodní společnosti zcela doslovně. Lze opět podotknout, že se u právnických osob nebude promlčení týkat trestných činů uvedených v § 7. Až vyloučení z promlčení je upraveno v každém předpise zvlášť. Zde je rozdíl akorát ten, že u korporací vypadl v písm. b) trestný čin vlastizrady (opět z důvodu vyloučení jejich trestní odpovědnosti za něj v § 7), a úplně u nich chybí písm. c) pojednávající o trestných činech spáchaných za minulého režimu.

4 SANKCIONOVÁNÍ PRÁVNICKÝCH OSOB

Trestní právo je postaveno na koncepci tzv. pasivní právní odpovědnosti. Porušením primární právní povinnosti tedy dochází ke vzniku sekundární právní povinnosti, zde obvykle sankční povahy. Trestní sankce pro právnické osoby jsou často předmětem odborných diskuzí a v období kolem přijetí zákona o TOPO byly také jedním z mnohých argumentů pro či proti jeho zavedení (viz kap. 1.1).

Sám zákon o TOPO uvádí v § 1 a pak i v celé své třetí části pojmy „tresty a ochranná opatření“ jakožto důsledky spáchání trestného činu právnickou osobou. Jelínek uvádí, že by ale bylo vhodnější uvádět termín „sankce.“ Podle něho je trest a potrestání spojeno pouze s fyzickou osobou a její individuální vinou jakožto pachatele trestného činu.⁷⁶ O takto správné či nesprávné terminologii by se jistě dalo polemizovat, ale v této kapitole budou každopádně užity pojmy podle znění zákona o TOPO, tedy „tresty“ a „ochranná opatření.“

Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob ve zmíněné hlavě třetí pouze speciálně upravuje odchylky specifické pro právnické osoby, proto úprava jejich trestání není příliš rozsáhlá (§ 14 až § 26a). V prvním ustanovení jsou řešeny hlavní zásady, kterými se soud musí řídit při stanovování některého z trestů (ty jsou vyjmenovány v § 15 odst. 1) a jeho určité výměry v rámci sazby, kterou zákon za daný čin připouští. Přitom je nutné dodržovat zásadu zákonnosti trestání, jež vyplývá již ze samotné Listiny základních práv a svobod (čl. 39): „*Jen zákon stanoví, které jednání je trestným činem a jaký trest, jakož i jaké jiné újmy na právech nebo majetku, lze za jeho spáchání uložit.*“⁷⁷ Druhou zásadou je individualizace trestu, kdy soud musí určit druh trestu, případně více trestů a jejich intenzitu co nejpřesněji vůči všem zvláštnostem skutku. Poměrně problematické je u právnických osob individualizovat daný trest tak, aby postihl jen samotného pachatele. Sebevícem promyšlený trest uložený právnické osobě díky kolektivní odpovědnosti totiž ve finále vždy více či méně dopadá i na osoby uvnitř i vně dané organizace, které se spáchaným trestným činem nemají vůbec nic společného.

⁷⁶ Zpracováno podle: JELÍNEK, Jiří. *Trestní odpovědnost právnických osob v České republice: problémy a perspektivy*. Teoretik. Praha: Leges, 2019. Str. 281 – 282. ISBN 978-80-7502-351-3.

⁷⁷ Ústavní zákon č. 2/1993 Sb., *Listina základních práv a svobod* v posledním znění

Je to i z toho důvodu, že drtivá většina trestů a ochranných opatření zasahuje do majetkové či finanční sféry právnické osoby.⁷⁸

V § 14 odst. 1 jsou vyjmenována hlediska, kterými se má soud řídit při ukládání trestu. Jsou to např. dosavadní činnost právnické osoby, povaha a závažnost spáchaného trestného činu nebo působení právnické osoby po činu. Za zmínku stojí i ustanovení § 10 odst. 2 týkající se přechodu trestní odpovědnosti právnické osoby na její právní nástupce, kdy má soud přihlídnout též k tomu, v jak velkém rozsahu přešly na každého nástupce výnosy, užitky a jiné výhody získané spáchaným trestným činem.⁷⁹ Dále je soud samozřejmě povinen přihlídnout k dalším okolnostem, které jsou vyjmenovány v trestním zákoníku, pokud je to vzhledem k povaze věci u právnických osob možné. Jsou to např. polehčující a přitěžující okolnosti nebo doba uplynulá od spáchání trestného činu.⁸⁰

V § 14 odst. 2 je poté obdobně řešena přiměřenost ukládání ochranných opatření, kdy je zde stanoveno, že ochranné opatření může být právnické osobě uloženo pouze tehdy, pokud je to přiměřené povaze a závažnosti spáchaného trestného činu a také jejím poměrům. Podle odst. 3 má soud při ukládání trestních sankcí brát ohled také na třetí osoby, které jsou na danou právnickou osobu nějakým způsobem navázány, a proto by na ně daný trest mohl mít taktéž negativní dopad. Konkrétně jsou zde zmíněny osoby poškozené trestným činem právnické osoby a její věřitelé, ale určitě se sem dají zařadit také nevinní zaměstnanci nebo členové jejího statutárního orgánu.⁸¹ Tato zásada je nazývána zásada zohlednění právem chráněných zájmů osob poškozených trestným činem. Lze ji najít také v trestním zákoníku v § 38 odst. 3, ovšem zákon o TOPO ji šířeji rozvíjí právě o zmíněné věřitele, kteří nemusí být nutně vždy osobami poškozenými. Je patrné,

⁷⁸ KALVODOVÁ, V. *Vybrané aspekty sankcionování právnických osob*. In: JELÍNEK, J.: *Trestní odpovědnost právnických osob v České republice. Bilance a perspektivy*. Praha: Leges, 2014. S. 235. ISBN 978-80-87576-58-8.

⁷⁹ Zákon č. 418/2011 Sb., *o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim* v posledním znění

⁸⁰ Zpracováno podle: ŠÁMAL, Pavel. *Trestní odpovědnost právnických osob: komentář*. 2. vydání. Beckova edice komentované zákony. V Praze: C.H. Beck, 2018. S. 338 – 342. ISBN 978-80-7400-592-3.

⁸¹ Zpracováno podle: Tamtéž. S. 363 – 366.

že se zákonodárce tímto ustanovením snaží více zajímat o oběti trestného činu (koncepce restorativní justice).⁸²

4.1 Tresty

Ustanovení § 15 vyjmenovává tresty a ochranná opatření (každé v samostatném odstavci) a také stručná pravidla pro možnosti ukládání těchto sankcí samostatně nebo vedle sebe. Právnícké osobě lze uložit pouze následující tresty:

- a) zrušení právnické osoby,
- b) propadnutí majetku,
- c) peněžitý trest,
- d) propadnutí věci,
- e) zákaz činnosti,
- f) zákaz držení a chovu zvířat,
- g) zákaz plnění veřejných zakázek nebo účasti ve veřejné soutěži,
- h) zákaz přijímání dotací a subvencí,
- i) uveřejnění rozsudku.

Podle § 15 odst. 2 lze trestně odpovědné právnické osobě uložit dvě ochranná opatření – zabránění věci a zabránění části majetku. Není možné podle odst. 3 uložit z logiky věci peněžitý trest či zabránění části majetku spolu s propadnutím té samé části majetku a taktéž nelze uložit trest propadnutí věci vedle zabránění téže věci.⁸³

Z výše uvedeného výčtu trestů a ochranných opatření je patrné, že se dají rozdělit na ty, které jsou specifické pouze pro právnické osoby a trestní zákoník je nezná (zrušení právnické osoby, zákaz plnění veřejných zakázek nebo účasti ve veřejné soutěži, zákaz přijímání dotací a subvencí, uveřejnění rozsudku), a na ty, co jsou společné pro fyzické i právnické osoby, které uvádí i trestní zákoník (propadnutí majetku, peněžitý trest, propadnutí věci, zákaz činnosti, zákaz držení a chovu zvířat, zabránění věci a zabránění části majetku). Jelínek tresty právnických osob podle jejich podstaty rozřazuje následovně:

⁸² KRATOCHVÍL, Vladimír. *Trestní právo hmotné: obecná část*. 2. vyd. Beckovy právnické učebnice. V Praze: C.H. Beck, 2012. S. 67. ISBN 978-80-7179-082-2.

⁸³ Zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim v posledním znění

- „*Trest výjimečný (zrušení právnické osoby)*,
- *Tresty majetkové (peněžitý trest, propadnutí věci, propadnutí majetku)*
- *Tresty zákazové zahrnující trest zákazu činnosti a jeho dvě samostatné obdoby (zákaz plnění veřejných zakázek nebo účasti ve veřejné soutěži, trest zákazu přijímání dotací a subvencí)*
- *Trest s difamujícími [snižujícími váženost, L.V.] účinky (uveřejnění rozsudku)⁸⁴*

Zrušení právnické osoby

Hned první stojící trest – zrušení právnické osoby – je vůbec tím nejpřísnějším trestem, který lze právnické osobě uložit. Analogicky by se dal přirovnat k trestu smrti fyzické osoby, ačkoli tento je v České republice již více než třicet let zakázaný. Vzhledem k likvidačním dopadům tohoto trestu stanovuje zákon o TOPO v § 16 několik podmínek, které musí být splněny, aby mohl být tento trest uložen.

Podle odst. 1 se musí jednat o právnickou osobu, která má sídlo v České republice a jejíž činnost spočívala zcela nebo alespoň převážně v páchání trestného činu či trestných činů. Věta druhá naopak stanovuje, že tento trest uložit nelze, pokud to vylučuje povaha právnické osoby. Zde jde tedy o podmínku negativní, zatímco první dvě jsou podmínkami pozitivními, co musí být splněny kumulativně.

Je logické, že tento výjimečný trest nebude možné uložit společnosti se sídlem v zahraničí, a tedy i v jiném právním prostředí. Jen těžko se tak dá uvažovat o jeho vymahatelnosti. Ani kdyby zde měla svůj podnik nebo organizační složku, tak pořád tento trest nebude možné uložit, jelikož tyto nejsou sami o sobě trestně odpovědné. Povaha právnické osoby bude bránit uložení trestu jejího zrušení tehdy, pokud se bude jednat např. o osobu zřízenou zákonem.

V odst. 2 jsou uvedeny další speciální požadavky, které přichází v potaz v případě, kdy má být trest zrušení právnické osoby uložen bance, pojišťovně, investičnímu fondu nebo třeba platební instituci. Tehdy je potřebné získat vyjádření České národní banky (ČNB), která nad těmito subjekty vykonává dohled, obsahující

⁸⁴ JELÍNEK, Jiří. *Trestní odpovědnost právnických osob v České republice: problémy a perspektivy*. Teoretik. Praha: Leges, 2019. Str. 292 – 293. ISBN 978-80-7502-351-3.

zejména podrobné informace a možných důsledcích takového zrušení dané instituce pro finanční trh. Soud k tomuto vyjádření musí přihlídnout, ale není jím vázán, tudíž může při řádném odůvodnění tento trest uložit i proti vůli ČNB.

Odst. 3 obsahuje podobnou úpravu pro komoditní burzy, které jsou důležité proto, že se zabývají na základě povolení od Ministerstva průmyslu a obchodu nebo Ministerstva zemědělství ČR obchodem s nejrůznějšími, mnohdy strategickými surovinami.

Předposlední odstavec řeší situaci, která nastane pro právnickou osobu vynesáním rozsudku odsuzujícího ji k jejímu zrušení. *“Právní mocí rozhodnutí, kterým byl uložen trest zrušení právnické osoby, vstupuje tato právnická osoba do likvidace.”*⁸⁵ Proces likvidace je upraven v občanském zákoníku, případně ve zvláštních předpisech. Podle § 187 odst. 1 je *„účelem likvidace vypořádat majetek zrušené právnické osoby (likvidační podstatu), vyrovnat dluhy věřitelům a naložit s čistým majetkovým zůstatkem, jenž vyplyne z likvidace (s likvidačním zůstatkem), podle zákona.”*⁸⁶

Konečně poslední odstavec § 14 zákona o TOPO se opět snaží chránit případné věřitele zrušené právnické osoby, protože říká, že její majetek může posloužit k uspokojení jejich pohledávek. Za věřitele by měli být považováni také např. zaměstnanci, již by tak mohli uplatnit nárok na svou mzdu, která jim nebyla vyplacena. Zároveň je zde ale řečeno, že se může takto využít jen ten majetek, jehož povaha nebo charakter, případně povaha spáchaného trestného činu to dovolí.⁸⁷

Propadnutí majetku

Prvním z trestů, které mohou být ukládány i fyzickým osobám podle trestního zákoníku, jehož ustanovení § 66 bude platit subsidiárně, je trest propadnutí majetku. Opět se jedná o velmi přísný trest, jelikož zasahuje do ústavně

⁸⁵ Zákon č. 418/2011 Sb., *o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim* v posledním znění

⁸⁶ Zákon č. 89/2012 Sb., *občanský zákoník* v posledním znění

⁸⁷ Zpracováno podle: FENYK, Jaroslav. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim: komentář*. 2., podstatně přepracované a doplněné vydání. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). Praha: Wolters Kluwer, 2018. S. 107 – 111. ISBN 978-80-7552-965-7.

zaručeného práva vlastnit majetek, a proto by měl být ukládán po důkladné úvaze. Celý majetek nebo jeho soudem stanovená část (podle § 17 odst. 3) pak přechází na stát, což stanovuje § 66 odst. 5 trestního zákoníku. Poslední novelou byla do tohoto odstavce přidána věta: „*Zástavní práva k propadlému majetku nezanikají.*“⁸⁸ Vlastníkem věcí spadajících do propadlého majetku se stát stává dnem nabytí právní moci rozsudku. Ve většině případů s ním pak bude hospodařit Úřad pro zastupování státu ve věcech majetkových.⁸⁹

Ustanovení § 17 odst. 1 uvádí dvě kumulativní podmínky, jejichž splnění umožňuje soudu uložit trest propadnutí majetku. Jednak musí právnická osoba spáchat zvláště závažný zločin a jednak tímto zločinem musí pro sebe nebo pro někoho jiného získat majetkový prospěch, nebo se o to alespoň snažit. Na to hned navazuje odstavec druhý, který umožňuje uložit tento trest i bez splnění podmínek podle odst. 1, a to tehdy, pokud to trestní zákoník u konkrétního zločinu výslovně dovoluje.

V případě, že by k propadnutí (části) majetku měla být odsouzena banka, pojišťovna či jiná podobná finanční instituce, musí si soud nejprve vyžádat podle § 17 odst. 4 vyjádření od České národní banky ohledně možných důsledků uložení tohoto přísného trestu, ke kterému potom musí také přihlídnout.

Peněžitý trest

Tento trest je taktéž možné ukládat i fyzickým osobám podle § 67 a násl. trestního zákoníku. Opět směřuje vůči majetku právnické osoby. Znamená v podstatě přikázanou platbu stanovené částky v penězích vůči státu. „*Peněžitý trest přichází v úvahu zejména při postihu trestných činů proti majetku, hospodářských, proti pořádku ve věcech veřejných a obecně nebezpečných.*“⁹⁰ Účelem tohoto trestu je zejména postihnout neoprávněný majetkový prospěch právnické osoby, který získala právě trestnou činností.

Podle § 18 odst. 1 lze právnické osobě uložit trest za úmyslný i nedbalostní trestný čin. Na rozdíl od propadnutí majetku zde není požadavek na získání majetkového

⁸⁸ Zákon č. 40/2009 Sb., *trestní zákoník* v posledním znění

⁸⁹ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní odpovědnost právnických osob: komentář*. 2. vydání. Beckova edice komentované zákony. V Praze: C.H. Beck, 2018. S. 407, 408. ISBN 978-80-7400-592-3.

⁹⁰ Tamtéž. S. 412.

ani žádného jiného prospěchu z takového činu. Taktéž právě kromě propadnutí majetku může být peněžitý trest uložen vedle kteréhokoli jiného trestu. Podle věty druhé nesmí být uložení peněžitého trestu na újmu práv poškozeného. Uplatňuje se zde zásada z § 14 odst. 3, tedy povinnost soudu přihlížet k právem chráněným zájmům (nejen) osob poškozených. Díky tomu se tak v praxi může stát, že soud tento trest nakonec vůbec neuloží.

Výměra peněžitého trestu je stejně jako u osob fyzických stanovena počtem denních sazeb. Zákon o TOPO počet těchto sazeb sám výslovně neurčuje, vychází se tak z § 68 odst. 1 trestního zákoníku, který je stanovuje nejméně na 20 a nejvíce na 730 celých denních sazeb. Co už ale je pro právnické osoby speciálně dáno, je výše jedné denní sazby, která je zde podstatně vyšší. Nejméně může činit 1 000 Kč, nejvýše pak 2 000 000 Kč. Po vynásobení počtem denních sazeb se tak může celková výše peněžitého trestu vyšplhat až na neuvěřitelnou sumu 1 460 000 000 Kč. Je to pochopitelné, protože právnické osoby hospodaří často s poněkud jiným množstvím finančních prostředků než obyčejní individuální lidé. Neznamená to ovšem, že by denní sazby měly fungovat jako jakési denní splátky pro pachatele. Ten by měl zásadně zaplatit celou sumu najednou. Soud může v rozsudku jedině stanovit, že právnická osoba bude plnit peněžitý trest v přiměřených měsíčních splátkách. Při určení počtu denních sazeb by soud měl přihlídnout opět k povaze a závažnosti spáchaného trestného činu a při stanovování výše jedné denní sazby také k majetkovým poměrům právnické osoby. Zaplacené částky přecházejí do majetku státu tehdy, když jsou zaplacený buď v hotovosti nebo bankovním převodem na účet příslušného soudu. Vždy je povinnost zaplatit v tuzemské měně, tedy v korunách českých.

V § 18 odst. 3 je odkazováno na obdobné užití § 17 odst. 4. Znovu je tedy nutné v případě, že pachatelem je některá z vyjmenovaných finančních institucí, vyžádat si před vydáním rozsudku vyjádření České národní banky. Zde lze akorát doplnit, že peněžitý trest bude mít v porovnání s trestem zrušení právnické osoby nebo propadnutí majetku pravděpodobně o něco méně závažné důsledky.⁹¹

⁹¹ Zpracováno podle: ŠÁMAL, Pavel. *Trestní odpovědnost právnických osob: komentář*. 2. vydání. Beckova edice komentované zákony. V Praze: C.H. Beck, 2018. S. 412 – 422. ISBN 978-80-7400-592-3.

Propadnutí věci a její náhradní hodnoty

V případě trestu propadnutí věci včetně její náhradní hodnoty je v § 19 zákona o TOPO v plném rozsahu odkazováno na trestní zákoník. Jsou zde tedy dány naprosto shodné podmínky pro osoby fyzické i právnické. Jeho podstatou je zajistit, aby pachatel ztratil veškerou moc nad věcmi týkajícími se určitým způsobem jeho trestné činnosti. Aby mohl být tento trest uložen, musí být předmětná věc nebo věci podle § 70 odst. 1 a 2 nástrojem, výnosem, případně zprostředkovaným výnosem z trestné činnosti. Musí se také podle odst. 3 jednat o věc, jež náleží přímo pachateli, což tento trest zásadně odlišuje od ochranného opatření zabránění věci.

V odst. 4 se uvádí, že tento trest musí být obligatorně uložen i vůči takové věci, kterou pachatel drží v rozporu s jiným právním předpisem. Typickým případem může být pachatelem nelegálně držená zbraň. Aby nemohlo dojít ke zmaření tohoto trestu, § 70 odst. 5 zakazuje do nabytí právní moci rozsudku zcizit nebo jinak podobně nakládat s propadlou věcí. Propadlá věc případně státu podle odst. 6, ovšem i zde platí poslední novelou přidaná věta stanovující zachování zástavního práva k takové věci. Podle § 72 trestního zákoníku je možné uložit trest propadnutí věci samostatně jedině tehdy, když to trestní zákon dovoluje a vzhledem ke skutkovým okolnostem a také k poměrům pachatele bude takový trest dostačující.

„Jestliže pachatel věc, kterou soud mohl prohlásit za propadlou podle § 70, před uložením trestu propadnutí věci zničí, poškodí nebo jinak znehodnotí, zcizí, učiní neupotřebitelnou, odstraní nebo zužitkuje, zejména spotřebuje, nebo jinak její propadnutí zmaří, může mu soud uložit propadnutí náhradní hodnoty až do výše, která odpovídá hodnotě takové věci.“⁹² Hodnotu takové věci soud stanoví podle odborného vyjádření, případně znaleckého posudku. Propadlá náhradní hodnota podle § 71 odst. 3 zrovna tak případně státu.⁹³

⁹² Zákon č. 40/2009 Sb., *trestní zákoník* v posledním znění

⁹³ Zpracováno podle: JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 7. aktualizované a doplněné vydání. Student (Leges). Praha: Leges, 2019. S. 435, 436. ISBN 978-80-7502-380-3.

Zákaz činnosti

Poslední trest, který byl do zákona o TOPO přejet z trestního zákoníku, je zákaz činnosti. V případě právnických osob je přísnější, jelikož podle § 20 odst. 1 zákona o TOPO je možné uložit jej na jeden rok až dvacet let, jestliže byl trestný čin spáchán v souvislosti s touto činností. V § 20 odst. 2 je opět odkazováno na obdobné užití § 17 odst. 4 v případě, že pachatelem bude některá z finančních institucí, a kde tedy bude nutné, aby si soud nejprve vyžádal vyjádření České národní banky.

U fyzických osob činí horní hranice tohoto trestu „jen“ deset let. U obou subjektů je účelem tohoto trestu primárně znemožnit, aby pachatel pokračoval v páčání trestné činnosti. Trest zákazu činnosti platí subsidiárně vůči trestům zákazu držení a chovu zvířat, zákazu plnění veřejných zakázek nebo účasti ve veřejné soutěži a zákazu přijímání dotací a subvencí, které jsou také činnostmi. Druhé dva jsou specifickým pouze zákona o TOPO.

Podle § 73 odst. 2 je možné uložit trest zákazu činnosti samostatně, pokud to trestní zákon u spáchaného trestného činu dovoluje a pokud to bude dostačující vzhledem k povaze a závažnosti tohoto činu a také vzhledem k poměrům pachatele.

Vzhledem k odlišné povaze právnické osoby se trest zákazu činnosti může dotýkat jen takové činnosti, k níž je třeba zvláštního povolení, např. bankovní licence nebo některé druhy živnosti. Zákaz výkonu konkrétního zaměstnání, povolání či funkce najde uplatnění jen v trestních věcech fyzických osob.⁹⁴

Zákaz držení a chovu zvířat

Jeden z nejmladších trestů, zavedený novelou v roce 2020, je upraven v § 20a zákona o TOPO. Je opět společný pro fyzické i právnické osoby, protože je zároveň upraven i v § 74a trestního zákoníku. Je koncipován dost podobně jako ostatní zákazové tresty v zákoně o TOPO. Opět může být právnické osobě uložen až na dvacet let a musí být splněno jediné kritérium, tedy že trestná činnost musí

⁹⁴ Zpracováno podle: FENYK, Jaroslav. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim: komentář*. 2., podstatně přepracované a doplněné vydání. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). Praha: Wolters Kluwer, 2018. S. 117 – 119. ISBN 978-80-7552-965-7.

být spáchána v souvislosti s držením, chovem nebo péčí o zvířata. Smyslem tohoto trestu je zlepšit postavení zvířat v právním systému a zdůraznit, že také mají duši a pocity.

Zákaz plnění veřejných zakázek nebo účasti ve veřejné soutěži

U tohoto trestu je vhodné začít od konce. V § 21 odst. 3 je totiž vysvětleno, v čem spočívá podstata této trestní sankce. „*Trest zákazu plnění veřejných zakázek nebo účasti ve veřejné soutěži spočívá v tom, že se právnické osobě po dobu výkonu tohoto trestu zakazuje v soudem stanoveném rozsahu uzavírat smlouvy na plnění veřejných zakázek, účastnit se zadávacího řízení nebo veřejné soutěže podle jiných právních předpisů.*“⁹⁵ Z uvedeného vyplývá, že takto potrestaná právnická osoba stále může být případným subdodavatelem veřejné zakázky a přitom nebude riskovat vznik trestní odpovědnosti za trestný čin maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání podle § 337 odst. 1 písm. a) nebo g) trestního zákoníku.⁹⁶

Podle odst. 1 lze tento trest uložit na jeden rok až dvacet let tehdy, pokud byl trestný čin spáchán právnickou osobou v souvislosti právě buď s uzavíráním smluv na plnění veřejných zakázek nebo přímo s jejich plněním, s účastí v zadávacím řízení nebo ve veřejné soutěži. Konečně druhý odstavec § 21 připouští uložení trestu zákazu plnění veřejných zakázek nebo účasti ve veřejné soutěži samostatně, pokud jiného trestu není potřeba vzhledem k povaze a závažnosti trestného činu. Zákon o TOPO zde na rozdíl od trestního zákoníku evidentně zcela vypouští hledisko poměrů pachatele.

Zákaz přijímání dotací a subvencí

Ustanovení § 22 je koncipováno v podstatě úplně stejně jako § 21. První odstavec řeší rozpětí trestní sazby (rok až dvacet let) a v souvislosti s jakými činnostmi se právnická osoba měla dopustit daného trestného činu. Druhý odstavec řeší

⁹⁵ Zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim v posledním znění

⁹⁶ TIBITANZLOVÁ, Alena. *K trestu zákazu plnění veřejných zakázek nebo účasti ve veřejné soutěži*. Online. Advokátní deník. 05. 10. 2020. [cit. 23. 02. 2024]. Dostupné z: https://advokatnidenik.cz/2020/10/05/k-trestu-zakazu-plneni-verejnych-zakazek-nebo-ucasti-ve-verejne-soutezi-2/#_ftn1

naprosto shodně možnost ukládání trestu přijímání dotací a subvencí samostatně a odstavec třetí vysvětluje, v čem spočívá předmětný zákaz.

„Odsouzené právnické se zakazuje v soudem stanoveném rozsahu ucházet se a rovněž přijímat jakékoli plnění v podobě dotace, subvence, návratné finanční výpomoci, příspěvku nebo jiné veřejné podpory podle zvláštní právních předpisů.“⁹⁷

V současnosti je možné čerpat buď státní dotace, jejichž poskytování řeší zákon o rozpočtových pravidlech a pak také různé zvláštní zákony, nebo dotace z fondů EU, konkrétně z Evropského fondu pro regionální rozvoj, Fondu soudržnosti nebo Evropského sociálního fondu. Subvence je *„podpora, poskytnutí peněžních prostředků z veřejných rozpočtů (stát, kraj, obec) prostřednictvím určených právnických osob veřejného práva.“⁹⁸* Z povahy věci vyplývá, že nelze uložit trest zákazu přijímání dotací a subvencí současně vedle trestu zrušení právnické osoby podle § 16.⁹⁹

Uveřejnění rozsudku

Posledním trestem, který je taktéž specifický pouze pro právnické osoby, je uveřejnění rozsudku. K této sankci se soud podle § 23 odst. 1 zákona o TOPO uchýlí zejména tehdy, má-li za to, že by se veřejnost měla seznámit s daným rozsudkem vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného trestného činu, případně pokud to vyžaduje zájem na ochraně lidí, majetku, potažmo společnosti. Podle věty druhé pak musí soud zároveň určit, v jakém sdělovacím prostředku, v jakém rozsahu a na jak dlouho ke zveřejnění dojde.

Podle odst. 2 musí být na zveřejněném rozsudku nebo jeho určených částech vždy uvedený název a sídlo společnosti. Případná ostatní jména a názvy jiných osob musí být před zveřejněním anonymizovány. Přidanou hodnotou tohoto trestu je skutečnost, že zveřejnění daného rozsudku musí provést na své náklady právě

⁹⁷ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní odpovědnost právnických osob: komentář*. 2. vydání. Beckova edice komentované zákony. V Praze: C.H. Beck, 2018. S. 488. ISBN 978-80-7400-592-3.

⁹⁸ *Peníze.cz: Co je subvence*. Online. [cit. 23. 02. 2024]. Dostupné z: <https://www.penize.cz/slovník/subvence>

⁹⁹ Zpracováno podle: FENYK, Jaroslav. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim: komentář*. 2., podstatně přepracované a doplněné vydání. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). Praha: Wolters Kluwer, 2018. S.125, 126. ISBN 978-80-7552-965-7.

takto odsouzená právnická osoba. Soud určí sdělovací prostředek pouze druhově (tisk, televizní vysílání nebo webové stránky), ale konkrétní medium si pak již musí právnická osoba vybrat a oslovit její sama. Borčevský upozorňuje na možnou těžkou vykonatelnost tohoto trestu, protože tisk ani rozhlas či televize nemají v takové věci povinnost součinnosti.

Jedná se o jediný trest, který nenapadá přímo existenci, činnost nebo majetek právnické osoby, nýbrž její pověst. Pokud je o takto potrestané právnické osobě široké veřejné povědomí, může to pro ni být značný zásah. Dobrá reputace nepochybně zvyšuje hodnotu a konkurenceschopnost jakékoli firmy. V praxi bývá ukládán zpravidla jako doplněk k jinému, závažnějšímu trestu z výše popsaného výčtu.¹⁰⁰

4.2 Ochranná opatření

Ochranná opatření jsou vedle trestů dalšími možnými právními následky spáchaného trestného činu a rovněž mají za cíl způsobit pachateli určitou újmu na jeho právech. Vždy by ovšem daná újma na právech měla být pouze v nezbytné míře. Stejně tak jako u trestů by soud i při ukládání ochranných opatření měl brát ohled na třetí osoby, jejichž práv se tato sankce může také dotknout. Již samotný název napovídá, jejich smyslem je ochránit společnost, konkrétně některé její zájmy či hodnoty. Na rozdíl od trestů mají působit především na individuálního pachatele, nikoli na zbytek společnosti jakožto generální prevence.

Zákon o TOPO se ochrannými opatřeními zabývá v hlavě čtvrté, v §§ 26 a 26a. V obou případech je v podstatě odkazováno na podmínky stanovené v trestním zákoníku. Obě opatření směřují vůči majetku pachatele, který poté připadne státu.

Právnické osobě lze zabrat věc včetně její náhradní hodnoty, také lze zabrat spisy a zařízení. Místo zabránění věci jí je možno uložit pozměnění věci, odstranění určitého zařízení, případně omezení dispozice s předmětnou věcí. Může se jednat pouze o věc, která je nástrojem nebo výnosem z trestné činnosti.

¹⁰⁰ Zpracováno podle: BORČEVSKÝ, Pavel. *Trestní právo hmotné v otázkách a odpovědích*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2021. S. 359, 360. ISBN 978-80-7380-866-2.

Podstatou zabrání části majetku je účinnější odčerpání skutečných i domnělých výnosů z trestné činnosti. Toto ochranné opatření lze uložit tehdy, pokud byla právnická osoba uznána vinou některým z taxativně vyjmenovaných trestných činů v § 102a trestního zákoníku a zároveň z takového činu pro sebe nebo pro jiného získala majetkový prospěch, nebo se o to alespoň snažila. Soud také musí mít za to, že alespoň část majetku pachatele pochází z trestné činnosti, protože jeho hodnota je v hrubém nepoměru s příjmem pachatele, který nabyl v souladu se zákonem. Ve zvláštních případech připadá v úvahu taktéž zabrání náhradní hodnoty včetně peněžité částky.¹⁰¹

¹⁰¹ Zpracováno podle: ŠÁMAL, Pavel. *Trestní odpovědnost právnických osob: komentář*. 2. vydání. Beckova edice komentované zákony. V Praze: C.H. Beck, 2018. S. 509, 511, 512, 531, 534, 539. ISBN 978-80-7400-592-3.

5 ANALÝZA VYBRANÉ JUDIKATURY

5.1 Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 21. 6. 2023¹⁰²

Tímto rozsudkem Nejvyšší soud (dále též jen „NS“), přesněji velký senát trestního kolegia, reagoval na stížnost pro porušení zákona podanou ministrem spravedlnosti ve prospěch obviněné právnické osoby (dále též jen „stížnost“).

Zmíněná stížnost směřovala vůči rozsudku Okresního soudu v Šumperku ze dne 28. 05. 2019, který nabyl právní moci dne 22. 06. 2019. Tímto rozsudkem byly uznány vinnými spoluobviněné fyzická osoba O. K. a společnost O. T. (dále též jen „obviněná“ nebo „obviněná právnická osoba“) zločinem podvodu podle § 209 odst. 1, odst. 4 písm. d) trestního zákoníku. Obviněná byla odsouzena podle § 209 odst. 4 trestního zákoníku a § 23 odst. 1 a 2 zákona o TOPO k trestu uveřejnění rozsudku v obchodním rejstříku. Soud dále uvedl, že má být uveřejněn výrok o vině, trestu a náhradě škody týkající se obviněné právnické společnosti, a to ve lhůtě do 1 měsíce od nabytí právní moci rozsudku.

Ministr spravedlnosti podal k Nejvyššímu soudu stížnost pro porušení zákona, kde tomuto rozsudku vytýkal zejména porušení zákona v neprospěch obviněné právnické osoby v ustanoveních § 209 odst. 1, odst. 4 písm. d) trestního zákoníku a § 32 odst. 1 a 2 zákona o TOPO. Porušení zákona spatřoval zejména ve skutečnosti, že v době vydání odsuzujícího rozsudku obviněná společnost již neexistovala, jelikož byla vymazána z obchodního rejstříku ke dni 28. 08. 2017 poté, co byla Krajským soudem v Ostravě – pobočkou v Olomouci zrušena s likvidací usnesením, jež nabylo právní moci dne 26. 04. 2016. Ministr spravedlnosti označil za vadný zejména postup soudu, kdy na daný případ použil ustanovení § 32 odst. 1, 2 zákona o TOPO, protože *„v posuzovaném případě nebyla zrušena obviněná právnická osoba na základě právního jednání osob oprávněných jednat za ni, nýbrž na základě rozhodnutí orgánu veřejné moci, a to proto, že obsah zápisu ve veřejném rejstříku odporoval donucujícímu*

¹⁰² Rozsudek velkého senátu trestního kolegia Nejvyššího soudu ČR ze dne 21. 06. 2023, sp. zn. 15 Tz 9/2023. Online. [cit. 26. 02. 2024]. Dostupné z: <https://sbirka.n soud.cz/sbirka/22214/>

*ustanovení zákona, přičemž ani po výzvě soudu nedošlo ke zjednání nápravy.*¹⁰³

Soud se také údajně nijak nevyřadil se skutečností, že nikdo během soudního řízení nenamítl neplatnost proběhlých úkonů směřujících k likvidaci společnosti podle § 32 odst. 4 zákona o TOPO, tudíž se tyto úkony měly považovat za platné.

K prvnímu zahájení trestního stíhání společnosti O. T. došlo 08. 09. 2016, kdy ovšem bylo zrušeno usnesením státního zástupce. Znovu zahájeno bylo trestní stíhání až dne 02. 02. 2017. Státní zástupce poté podal obžalobu k šumperskému okresnímu soudu po více než deseti měsících dne 18. 12. 2017. Z uvedeného je patrné, že při zahájení trestního stíhání byla obviněná právnická osoba v likvidaci a při vynesení rozsudku již vůbec neexistovala. Dle Nejvyššího soudu není ze spisového materiálu patrné, že by policejní orgán splnil během trestního řízení svou informační povinnost podle § 30 zákona o TOPO.

Sekundární vadu spatřoval ministr spravedlnosti u tohoto rozsudku také v tom, že obviněná byla odsouzena k trestu uveřejnění rozsudku v obchodním rejstříku, nikoli ve veřejném sdělovacím prostředku, jak k tomu nabádá § 23 odst. 2 zákona o TOPO.

Ministr spravedlnosti ve své stížnosti navrhl, aby Nejvyšší soud

- a) vyslovil, že byl rozsudkem Okresního soudu v Šumperku porušen zákon v neprospěch zaniklé právnické osoby O. T.
- b) zrušil tento rozsudek a další na něj navazující rozhodnutí, pokud tato díky jeho zrušení pozbydou významu,
- c) přikázal okresnímu soudu, aby věc v potřebném rozsahu znovu projednal a rozhodl, případně aby sám ve věci rozhodl v mezích § 271 odst. 1 trestního řádu

Nejvyšší soud se ve svém rozsudku ztotožnil s podanou stížností pro porušení zákona, byť zčásti shledal, že došlo k porušení jiných ustanovení, než která uváděl ve své stížnosti ministr spravedlnosti.

¹⁰³ Rozsudek velkého senátu trestního kolegia Nejvyššího soudu ČR ze dne 21. 06. 2023, sp. zn. 15 Tz 9/2023. Online. [cit. 26. 02. 2024]. Dostupné z: <https://sbirka.n soud.cz/sbirka/22214/>

Primárně bylo rozhodnuto, že byla trestně stíhána, ba dokonce i pravomocně odsouzena neexistující právnická osoba, která byla v době svého odsouzení již kompletně zaniklá, tedy vymazaná z obchodního rejstříku. NS naznal, že orgány činné v trestním řízení vůbec neměly dopustit, aby v průběhu trestního řízení obviněná společnost O.T. zanikla. Když už se tak jejich chybou stalo, trestní stíhání mělo být co nejrychleji zastaveno, případně měly být podniknuty právní kroky k tomu, aby bylo dosaženo zrušení výmazu této právnické osoby, tedy její obnovy, pakliže byl dán vážný právní zájem na vyslovení její viny. V případě, který tu nastal, bylo vedeno trestní stíhání vůči osobě, která fakticky neměla právní osobnost. NS zde doporučil přiměřené užití ustanovení týkajícího se zániku právní osobnosti fyzických osob, zejména § 11 odst. 1 písm. e) trestního řádu, který jednoznačně uvádí smrt fyzické osoby jako důvod pro nepřijatelnost jejího trestního stíhání. Případně již započaté trestní stíhání má být zastaveno a nelze v něm pokračovat. Smrt fyzické osoby (nebo prohlášení za mrtvého) se dá analogicky připodobnit zániku osoby právnické. V obou případech totiž shodně dochází ke ztrátě právní osobnosti a stává se z nich tzv. non-subjekt. I otázka vymahatelnosti kteréhokoli trestu, nejen zde uloženého uveřejnění rozsudku, u takto neexistující právnické osoby vzbuzuje řadu pochybností. Uložený druh trestu byl také nepřijatelně konkretizovaný.

NS identifikoval řadu procesních chyb mnoha subjektů trestního řízení i veřejné moci jako takové. Následně budou vypsány ty nejzásadnější z nich.

Policejní orgán nesplnil svou informační povinnost vůči rejstříkovému soudu podle ustanovení § 30 zákona o TOPO. Taktéž nenavrhl dozorujícímu státnímu zástupci, aby zastavil trestní stíhání ve spojitosti s § 11 odst. 1 písm. e) trestního řádu, případně mu nenavrhl podání návrhu na obnovu zaniklé obviněné právnické osoby podle § 209 odst. 1 občanského zákoníku.

Státní zástupce pochybil v nedostatečně prováděném dozoru nad zachováváním zákonnosti v přípravném řízení policejním orgánem, konkrétně v neuložení mu povinnosti vyrozumět rejstříkový soud o zahájení trestního stíhání. O to hůř, když bylo trestní stíhání v dané věci zahajováno dvakrát. Dále nezabránil zániku stíhané právnické osoby a také pokračoval v nepřijatelném trestním stíhání zaniklé právnické osoby a podal na ni obžalobu.

Soud rozhodující v trestním řízení nereagoval adekvátně vůči skutečnosti, že mu byla státním zástupcem chybně podána obžaloba na neexistující právnickou osobu, kdy mu měl věc v rámci předběžného projednání obžaloby vrátit k došetření. Taktéž v trestním stíhání zaniklé obchodní společnosti chybně pokračoval až do vydání pravomocného odsuzujícího rozsudku.

U rejstříkového soudu NS označil za nesprávnou jeho pasivitu, kdy se sám nesnažil zjistit, zda proti právnické osobě, na jejíž výmaz z obchodního rejstříku dal návrh její likvidátor, není vedeno trestní stíhání. Tuto povinnost má z úřední povinnosti podle zákona o veřejných rejstřících právnických a fyzických osob.

Nejvyšší soud tedy shledal, že je možné trestně stíhat pouze existující, potažmo zrušenou právnickou osobu, ale nikoliv již zcela zaniklou, tedy vymazanou z veřejného rejstříku, za přiměřeného užití § 11 odst. 1 písm. e) trestního řádu i vůči právnickým osobám podle § 1 odst. 2 zákona o TOPO. Orgány činné v trestním řízení musí postupovat tak, aby zamezily zrušení, případně zániku stíhané právnické osoby. Zejména musí informovat příslušný rejstříkový soud o tom, že bylo vůči ní zahájeno trestní stíhání, a dále jednat s jejím likvidátorem. Pokud i tak stíhaná právnická osoba zanikne, může státní zástupce podat rejstříkovému soudu návrh na rozhodnutí o zrušení výmazu z veřejného rejstříku, pokud spatřuje veřejný zájem hodný právní ochrany na tom, aby byla vyslovena vina této právnické osoby.

Na závěr NS zrušil rozsudek Okresního soudu v Šumperku v celé části týkající se obviněné právnické osoby. Spolu s tím zrušil i navazující rozhodnutí, která zrušením této části rozsudku pozbyla významu. Ačkoli není možné zastavit navazující trestní stíhání, jen protože právnická osoba zanikla, konstatoval Nejvyšší soud, že další vedení trestního stíhání nepovažuje za účelné, efektivní a potřebné, jelikož by došlo akorát k dalšímu zatěžování orgánů veřejné moci. Neshledal také ani vážný právní zájem na vyslovení viny nyní reálně neexistující společnosti, kdy tento její samotný zánik dosáhl v podstatě účelu trestního řízení.

5.2 Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 07. 2020¹⁰⁴

Tento rozsudek reagoval na stížnost pro porušení zákona podanou tehdejší ministryní spravedlnosti v neprospěch obviněné právnické osoby.

Dne 19. 10. 2018 vydal Okresní soud v Chomutově rozsudek, kterým byly obviněná fyzická osoba J. S. a obviněná obchodní společnost T. T. (právnická osoba) zproštěny obžaloby. Toto rozhodnutí proto ani neobsahuje odůvodnění, což dovoluje § 129 odst. 2 trestního řádu. Ke zproštění obžaloby u obou subjektů došlo evidentně z toho důvodu, že obviněná fyzická osoba nebyla trestně odpovědná z důvodu nepřičetnosti. Vzhledem k tomu, že byla osoba J. S. jediným jednatelem obviněné právnické osoby T. T., zprostil soud obžaloby i tuto obchodní společnost.

Ministryně spravedlnosti podala proti výše popsanému rozsudku, konkrétně proti výroku o zproštění viny právnické osoby T. T., stížnost pro porušení zákona v neprospěch této obchodní společnosti. Poukázala zejména na ustanovení § 8 zákona o TOPO, kdy podle ní doposud nebylo dáno přesné judikurní ani doktrinální řešení situace, kdy jednající fyzická osoba není podle § 8 odst. 4 písm. d) zákona o TOPO trestně odpovědná za spáchaný trestný čin. Podle většinového názoru ministryně uvedla, že by právnická osoba měla být trestně odpovědná i tehdy, pokud za ni jednající fyzická osoba nebyla přičetná. Jako další chybný úkon označila dále postup soudu při zproštění obžaloby obou obviněných podle stejného ustanovení, a to § 226 písm. d) trestního řádu, podle kterého je možné zprostit obžaloby osobu, která není pro nepřičetnost trestně odpovědná. Ministryně namítla, že právnická osoba nemůže být z povahy věci nepřičetná, a proto měl soud postupovat podle § 226 písm. b), tedy že spáchaný skutek není trestným činem. V závěru stížnosti pak bylo Nejvyššímu soudu navrženo, aby vyslovil, že výrokem předmětného rozsudku o zproštění viny obviněné právnické osoby byl porušen zákon v její prospěch konkrétně v § 226 písm. d) trestního řádu a v § 8 odst. 1, 2, 4 zákona o TOPO.

¹⁰⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 28. 07. 2020, sp. zn. 3 Tz 70/2019. Online. [cit. 27. 02. 2024]. Dostupné z: <https://sbirka.n soud.cz/sbirka/5697/>

Nejvyšší soud dal ministryni spravedlnosti za pravdu, že došlo k porušení v obou předkládaných ustanoveních. Je to zcela pochopitelné, protože v § 8 odst. 4 písm. d) zákona o TOPO je výslovně uvedeno, že se právnické osobě přičítá spáchání trestného činu i v případě, že jednající fyzická osoba není za tento trestný čin trestně odpovědná. Navíc pak hned v následujícím § 9 odst. 3 zákona o TOPO je vztah trestních odpovědností právnické a fyzické osoby vymezen jako souběžný samostatný a nezávislý (k tomu viz blíže kapitola 2.2).

NS jednoznačně vycházel z určitých odlišností základů trestní odpovědnosti právnických osob. Navíc je nutné dodat, že jsou pro právnické osoby v § 7 zákona o TOPO vyjmenovány trestné činy, za které z povahy věci nemohou být od počátku trestně odpovědné. Soud uvedl v podstatě všechna specifika trestní odpovědnosti právnických osob, která jsou popsána ve zmíněné kapitole 2.2 této práce. Z důvodu chybějícího odůvodnění v napadeném rozsudku se nebylo možné seznámit se všemi úvahami a skutkovými závěry, dle kterých okresní soud nakonec rozhodl.

Na závěr Nejvyšší soud vyslovil, že rozsudkem Okresního soudu v Chomutově, konkrétně částí týkající se zproštění obžaloby obviněné právnické osoby T. T. byl porušen zákon ve prospěch této právnické osoby v § 226 písm. d) a v § 2 odst. 5 větě šesté trestního řádu a taktéž v § 8 odst. 1, 2 a 4 písm. d) zákona o ZOPO. V tomto případě se NS omezil pouze na tzv. akademický výrok, protože zrušit napadený rozsudek by bylo možné pouze tehdy, pokud by byl porušen zákon v neprospěch obviněného.

5.3 Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. 06. 2018¹⁰⁵

Dne 25. 09. 2017 vydal Městský soud v Brně rozsudek, jímž odsoudil obviněnou obchodní společnost I. (dále též jen „obviněná“) za spáchání podvodu podle § 209 odst. 1 a 3 k peněžitému trestu ve výměře 50 denních sazeb, kdy každá sazba byla stanovena na částku 1 000 Kč, tedy celková výměra trestu činila 50 000 Kč. Za obviněnou měla takto jednat blíže nezjištěná fyzická osoba

¹⁰⁵ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. 06. 2018, sp. zn. 3 Tdo 487/2018. Online. [cit. 28. 02. 2024]. Dostupné z: <https://sbirka.nsoud.cz/sbirka/5921/>

„v úmyslu získat pro ni neoprávněný prospěch ve formě snížení nákladů za elektrickou energii.“¹⁰⁶ zmocněnec O. H., jednatelka K. H., některý ze zaměstnanců, případně jiná osoba jednající úmyslně v zájmu a z pokynu některé ze zmíněných fyzických osob obviněné právnické osoby I. Proti tomuto rozsudku se obviněná odvolala ke Krajskému soudu v Brně, jež toto odvolání 23. 11. 2017 usnesením zamítl jako nedůvodné.

Obviněná společnost I. se tak bránila podáním dovolání k Nejvyššímu soudu, v němž namítla, že v řízení před soudem prvního stupně nedošlo k prokázání, že byla naplněna subjektivní stránka trestného činu, a že byla uznána její vina jen na základě předpokladu, že zásah do elektroměru byl proveden v jejím zájmu. Nebylo vůbec zjištěno, která fyzická osoba v jakém postavení měla spáchat předmětný přečin, což odporuje znění § 8 odst. 1, 2 zákona o TOPO. Dále uvedla několik faktických poznámek týkajících se elektroměrů v jejich obchodních prostorách a též poškozené osoby – poskytovatele elektrické energie, společnosti E.ON Česká republika. V závěru navrhla Nejvyššímu soudu, aby zrušil napadené usnesení Krajského soudu i rozsudek Městského soudu v Brně a aby současně přikázal, aby Městský soud v Brně tuto věc znovu projednal a rozhodl.

Nejvyšší soud podané dovolání shledal jako důvodné a přípustné za současného splnění všech zákonných požadavků. Předně po obecné stránce připomněl, že zákon o TOPO je koncipován tak, že právnická osoba nepáchá za žádných okolností trestný čin sama, nýbrž je jí přičítáno spáchání trestného činu za podmínek stanovených v § 8 odst. 2 zákona o TOPO, pokud ho spáchá některá z osob uvedených v § 8 odst. 1 písm. a), b), c) či d) zákona o TOPO (před datem 01. 12. 2016 bylo možné spáchat protiprávní čin vedle zájmu nebo v rámci činnosti také jejím jménem). K tomu se případně ještě připojují podmínky uvedené v odst. 3 a 4 zmíněného ustanovení (k tomu viz blíže kapitola 2.2). První odstavec § 8 stanovuje formální podmínky trestní odpovědnosti, protože de facto definuje podstatu protiprávního jednání právnické osoby (nutno zmínit, že před datem 01. 12. 2016 bylo možné spáchat protiprávní čin vedle zájmu nebo v rámci činnosti

¹⁰⁶ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. 06. 2018, sp. zn. 3 Tdo 487/2018. Online. [cit. 28. 02. 2024]. Dostupné z: <https://sbirka.nsoud.cz/sbirka/5921/>

také jménem právnické osoby), kdežto odstavec druhý přidává materiální podmínku alias požadavek přičitatelnosti. NS doplnil, že ačkoli podle § 8 odst. 3 není nutno zjistit konkrétní fyzickou osobu, která jednala tak, aby to bylo možné přičíst osobě právnické, je v tomto odstavci jednoznačně řečeno „způsobem uvedeným v odstavcích 1 a 2.“ Z toho vyplývá, že sice nemusí být zjištěna zcela určitá fyzická osoba, ale musí být ale dostatečně jistě zjištěno, že se jednalo o některou osob uvedených ve výčtu § 8 odst. 1.

Nejvyšší soud věc ve svém usnesení uzavřel tak, že postup prvoinstančního i druhoinstančního soudu nebyl správný, protože k založení trestní odpovědnosti právnické osoby nestačí závěr, že blíže nezjištěná osoba jednala v zájmu této právnické osoby. Nepostačuje taktéž ani tvrzení, že takto neurčená fyzická osoba byla v blíže neurčeném postavení podle § 8 odst. 1 písm. a), b), c) nebo d). Vždy musí být učiněn jednoznačný závěr, že taková fyzická osoba byla v některém konkrétním postavení podle posledního zmíněného ustanovení a že v závislosti na tom může být její jednání přičitatelné právnické osobě podle § 8 odst. 2 písm. a) nebo b). To samé platí i v případě, kdy by jednání právnické osoby mělo záležet v některé formě účastenství na trestném činu.

Soud na základě tohoto odůvodnění zrušil usnesení Krajského soudu v Brně i rozsudek Městského soudu v Brně a současně Městskému soudu v Brně přikázal projednání a rozhodnutí ve věci znovu, přičemž tento soud bude muset postupovat v intencích rozhodnutí Nejvyššího soudu.

ZÁVĚR

Cílem této diplomové práce bylo popsat především specifické znaky trestní odpovědnosti právnických osob, která se často netěší tak širokému veřejnému povědomí jako tomu bývá obecně u trestní odpovědnosti osob fyzických, tedy laicky řečeno běžných lidí. Zorientovat se v této problematice by měla pomoci komparace neboli porovnání zjištěných rozdílů a podobností trestních odpovědností právě osob právnických a fyzických. Tu lze najít na konci druhé a třetí kapitoly, které se věnují vždy jednomu důležitému hmotněprávnímu aspektu právní odpovědnosti. Z tohoto důvodu by tato práce měla být užitečná zejména studentům právního zaměření, ale není vyloučeno, že může být přínosem i pro čtenáře z řad laické veřejnosti. V tuto chvíli však není možné konstatovat, zda tomu tak skutečně je, neboť ještě nebyla nikomu takovému dána možnost se s obsahem této práce seznámit.

Zpočátku je pro uvedení do tématu nabízen stručný pohled na historickou genezi institutu trestní odpovědnosti právnických osob a současně se zde uvádí ucelený výčet argumentů podporujících i naopak odporujících zavedení tohoto fenoménu. Podporovatelé uváděli hlavně vzrůstající počet mezinárodních požadavků a závazků efektivněji postihovat narůstající kriminalitu právnických osob, s čímž bezprostředně souvisí i další velmi hojně citovaný důvod, a tím je sílící moc právnických osob ve společnosti i v globálním hospodářství. Naopak odpůrci kontrovali například s takovým protiargumentem, že právnické osoby jsou pouze fiktivního rázu, tudíž nemohou samy o sobě zaviněně ani nijak jinak právně jednat, tedy nemohou být ani způsobilým trestně odpovědným subjektem. Po zvážení těchto a dalších důvodů pro i proti zavedení současné koncepce trestní odpovědnosti právnických osob autorka dospěla k závěru, že nutnost postihovat trestnou činnost páchanou ve spojení s činností právnických osob efektivními a dostatečně důraznými prostředky jednoznačně převažuje. Proto je její aktuální pojetí podle autorky správné. Taktéž se dá souhlasit se zavedením právě trestní odpovědnosti v českém právním řádu, protože se tato forma jeví jako nejvhodnější. Je nejvíce rozšířena v kontinentální právní kultuře. Navíc umožňuje potrestat právnickou osobu i tehdy, pokud k tomu nedojde u osoby fyzické.

Jak už bylo zmíněno, značná část práce nabízí detailnější rozbor důležitých hmotněprávních aspektů, konkrétně vzniku a zániku trestní odpovědnosti nejprve fyzických a následně i právnických osob, načež je v závěru čtenáři nabídnuta vždy jejich komparace. Zejména z druhé kapitoly pojednávající o předpokladech vzniku trestní odpovědnosti je patrné, že ačkoli zákon o TOPO za dobu své účinnosti prošel již dvanácti novelizacemi, stále obsahuje problematická ustanovení, která vyvolávají celou řadu otázek. Jako jeden příklad za všechny lze uvést kritizované ustanovení § 8 odst. 5 zákona o TOPO, který umožňuje právnické osobě při splnění určitých podmínek „vyvinut se“ ze své trestní odpovědnosti.

V práci má spíše pro zajímavost své místo i sankcionování právnických osob, kde jsou přiblíženy tresty a ochranná opatření, které lze těmto entitám ukládat za jimi spáchané trestné činy. Pět trestů se svým názvem shodují s tresty pro osoby fyzické podle trestního zákoníku (např. zákaz činnosti), zbylé čtyři jsou pak zcela specifické pouze pro právnické osoby a jsou upraveny pouze v zákoně o TOPO (např. uveřejnění rozsudku). Toto „dvojí umístění“ trestů se může jevit jako nesystematické nebo až matoucí, ale na druhou stranu je třeba vzít v potaz, že zákon o TOPO má díky poměru speciality k trestnímu zákoníku upravovat právě pouze odlišnosti, které žádný jiný předpis nezná.

Nakonec jsou analyzována tři konkrétní rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR. Je rozhodně správné, že je praxe soudů doplňována a mnohdy usměrňována takovýmito judikaturními závěry. Zejména mohou vnést světlo do nejasností ohledně možností praktické aplikace některých zdánlivě i fakticky problematických ustanovení zákona o TOPO. Z této analýzy vyplynulo, že jsou někdy problematické nejen hmotněprávní instituty, ale též ustanovení týkající se procesněprávní stránky věci, např. §§ 30 nebo 32 zákona o TOPO. Podrobnější analýza procesních práv a povinností právnických osob z hlediska jejich specifické povahy by mohla být předmětem další bakalářské nebo diplomové práce.

Na úplný závěr lze konstatovat, že ač jsou některá ustanovení upravující trestní odpovědnost právnických osob právem kritizována, je jednoznačně dobře, že český právní řád zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení o nich má, protože i přes některé své nedostatky plní svou roli dostatečně. Snad jeho budoucí novelizace povedou už jen k jeho účinnému vylepšování.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Monografie

BORČEVSKÝ, Pavel. *Trestní právo hmotné v otázkách a odpovědích*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2021. ISBN 978-80-7380-866-2.

DRAŠTÍK, Antonín. *Trestní zákoník: komentář. I. díl*. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). Praha: Wolters Kluwer, 2015. ISBN 978-80-7478-790-4.

FENYK, Jaroslav. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim: komentář. 2.*, podstatně přepracované a doplněné vydání. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). Praha: Wolters Kluwer, 2018. ISBN 978-80-7552-965-7.

JELÍNEK, Jiří. *Trestní odpovědnost právnických osob v České republice: problémy a perspektivy*. Teoretik. Praha: Leges, 2019. ISBN 978-80-7502-351-3.

JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část. 7.* aktualizované a doplněné vydání. Student (Leges). Praha: Leges, 2019. ISBN 978-80-7502-380-3.

JELÍNEK, Jiří. *Trestní zákoník a trestní řád: s poznámkami a judikaturou*. 8. vydání. Praha: Leges, 2020. ISBN 978-80-7502-395-7.

KALVODOVÁ, V. *Vybrané aspekty sankcionování právnických osob*. In: JELÍNEK, J.: *Trestní odpovědnost právnických osob v České republice. Bilance a perspektivy*. Praha: Leges, 2014. ISBN 978-80-87576-58-8.

KRATOCHVÍL, Vladimír. *Trestní právo hmotné: obecná část. 2. vyd.* Beckovy právnické učebnice. V Praze: C.H. Beck, 2012. ISBN 978-80-7179-082-2.

OSINA, Petr. *Teorie práva. 2. vydání*. Praha: Leges, 2020. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-461-9.

ŠÁMAL, Pavel. *Trestní odpovědnost právnických osob: komentář. 2. vydání*. Beckova edice komentované zákony. V Praze: C.H. Beck, 2018. ISBN 978-80-7400-592-3.

Časopisecké články

JELÍNEK, Jiří. Potřebujeme trestní odpovědnost právnických osob? *Karlovarská právní revue*. 2007, roč. 3, č. 4, s. 6 – 28. ISSN 1801-2191.

JELÍNEK, Jiří. Trestní odpovědnost právnických osob v česko-slovenském srovnání. *Kriminalistika*. 2016, roč. 49, č. 2, s. 83 – 105. ISSN 1210-9150.

KOUDELKA, Ladislav. Trestní odpovědnost právnických osob – stručná charakteristika institutu a jeho základy. *Trestní právo*. 2017, roč. 8, č. 4, s. 32 – 39. ISSN 1211-2860.

PELC, Vladimír. Aktuální otázky promlčení trestní odpovědnosti. *Trestněprávní revue*. 2019, roč. 18, č. 1, s. 1 – 6. ISSN 1213-5313.

Zákonná úprava

Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., *Ústava České republiky* v posledním znění

Ústavní zákon č. 2/1993 Sb., *Listina základních práv a svobod* v posledním znění

Zákon č. 40/2009 Sb., *trestní zákoník* v posledním znění

Zákon č. 89/2012 Sb., *občanský zákoník* v posledním znění

Zákon č. 141/1961 Sb., *trestní řád* v posledním znění

Zákon č. 218/2003 Sb., *o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže)* v posledním znění

Zákon č. 418/2011 Sb., *o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim* v posledním znění

Webové stránky a elektronické zdroje

Elektronické články

JELÍNEK, Jiří. *Ještě k rozsahu kriminalizace jednání právnických osob*. Online. Bulletin advokacie. 30. 4. 2017. [cit. 30. 01. 2024]. Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/jeste-k-rozsahu-kriminalizace-jednani-pravnickych-osob>

JELÍNEK, Jiří. *K přechodu trestní odpovědnosti právnické osoby na právního nástupce*. Online. Bulletin advokacie. 22. 11. 2015. [cit. 29. 01. 2024]. Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/k-prechodu-trestni-odpovednosti-pravnicke-osoby-na-pravniho-nastupce>

ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní odpovědnost právnické osoby založená na přičitatelnosti trestného činu*. Online. Bulletin advokacie. 01. 12. 2016. [cit. 25. 01. 2024]. Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/trestni-odpovednost-pravnicke-osoby-zalozena-na-pricitatelnosti-trestneho-cinu>

TIBITANZLOVÁ, Alena. *K trestu zákazu plnění veřejných zakázek nebo účasti ve veřejné soutěži*. Online. Advokátní deník. 05. 10. 2020. [cit. 23. 02. 2024]. Dostupné z: https://advokatnidenik.cz/2020/10/05/k-trestu-zakazu-plneni-verejnych-zakazek-nebo-ucasti-ve-verejne-soutezi-2/#_ftn1

TIBITANZLOVÁ, Alena. *Sankcionování právnických osob a praxe českých trestních soudů*. Online. Bulletin advokacie. 07. 11. 2016. [cit. 23. 02. 2024]. Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/sankcionovani-pravnickych-osob-a-praxe-ceskych-trestnich-soudu>

PELC, Vladimír. *Kritika nové metodiky nejvyššího státního zastupitelství k trestní odpovědnosti právnických osob a obrácené důkazní břemeno*. Online. Bulletin advokacie. 03. 12. 2018. [cit. 30. 01. 2024]. Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/kritika-nove-metodiky-nejvyssiho-statniho-zastupitelstvi-k-trestni-odpovednosti-pravnickych-osob-a-obracene-dukazni-bremeno#ftn1>

Zákonná úprava v elektronické podobě

Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 25. 09. 2013, sp. zn. 8 Tdo 841/2013. Online. [cit. 11. 02. 2024]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/judikat/nscr/5-tdo-841-2013>

Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 24. 11. 2015, sp. zn. 8 Tdo 627/2015. Online. [cit. 21. 01. 2024]. Dostupné z: <https://sbirka.nsoud.cz/sbirka/7316/>

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. 06. 2018, sp. zn. 3 Tdo 487/2018. Online. [cit. 28. 02. 2024]. Dostupné z: <https://sbirka.nsoud.cz/sbirka/5921/>

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 28. 07. 2020, sp. zn. 3 Tz 70/2019. Online. [cit. 27. 02. 2024]. Dostupné z: <https://sbirka.nsoud.cz/sbirka/5697/>

Rozsudek velkého senátu trestního kolegia Nejvyššího soudu ČR ze dne 21. 06. 2023, sp. zn. 15 Tz 9/2023. Online. [cit. 26. 02. 2024]. Dostupné z: <https://sbirka.nsoud.cz/sbirka/22214/>

Vyhláška č. 53/1974 Sb., *vyhláška ministra zahraničních věcí o Úmluvě o nepromlčitelnosti válečných zločinů a zločinů proti lidskosti* v posledním znění. Online. [cit. 13. 02. 2024]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1974-53>

Webové stránky

Businessinfo.cz: Trestní odpovědnost právnických osob: Druhy trestů a ochranných opatření, které lze uložit právnické osobě. Online. [cit. 23. 02. 2024]. Dostupné z: <https://www.businessinfo.cz/navody/trestni-odpovednost-pravnickych-osob-ppbi/5/#druhy-trestu-a-ochrannych-opatreni-ktere-lze-ulozit-pravnicke-osobe>

Peníze.cz: Co je subvence. Online. [cit. 23. 02. 2024]. Dostupné z: <https://www.penize.cz/slovník/subvence>